

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมจากโครงการถนนชนบทเข้า ชุมชนบ้านแก่งหลวง อำเภอทอง จังหวัดแพร่ ทำการศึกษาตามประเด็นเนื้อหาที่กำหนดและได้ทำการเก็บข้อมูลโดยการสำรวจ สังเกต สัมภาษณ์ สนทนาและสอบถาม โดยใช้เทคนิควิธีการหลาย ๆ อย่าง ผสมผสานกลมกลืนกันไปอย่างมีระบบตามสภาพของสถานการณ์นั้น ๆ ซึ่งไม่สามารถคาดการณ์และวางแผนไว้ล่วงหน้า ผลการศึกษาได้นำเสนอใน 2 ประเด็นหลัก คือ

1. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมแสดงผลการศึกษาที่รวมถึงวิถีชีวิตด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ ภายหลังจากดำเนินโครงการถนนชนบทในลักษณะของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้ง 3 ด้าน

2. การเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อม แสดงผลการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม ภายหลังจากดำเนินโครงการถนนชนบทที่ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมทางกายภาพ และชีวภาพ

ข้อมูลทั่วไป

ชุมชนบ้านแก่งหลวงหมู่ที่ 5 ตำบลแม่ปาน อำเภอทอง จังหวัดแพร่ เป็นชุมชนขนาดกลาง ประกอบด้วยบ้านเรือนจำนวน 128 หลังคาเรือน 573 คน เป็นหมู่บ้านที่มีอายุเก่าแก่ประมาณเกือบ 80 ปีมาแล้ว แต่เดิมมีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์เหมือนป่าดงดิบ ยังไม่มีความเจริญ ต่อมาในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 บริษัทอาสาสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มาทำสัมปทานป่าไม้ จึงได้มีคนงานมารับจ้างทำไม้อพยพรอบครัวมาตั้งหลักปักฐานทำมาหากินจนเกิดเป็นหมู่บ้านขึ้นมา

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนประชากรบ้านแก่งหลวง อำเภอทอง จังหวัดแพร่

ปี พ.ศ.	ชาย	หญิง	รวม	ครัวเรือน
2539	289	253	542	125
2540	282	281	563	125
2541	313	268	581	127
2542	325	271	596	127
2543	291	282	573	128

ที่มา : ข้อมูลสถานีอนามัยหมู่บ้าน 5 ปี พ.ศ. 2539 – 2543

บ้านแก่งหลวงเดิมเป็นหมู่บ้าน หมู่ที่ 8 ตำบลบ้านป็น อำเภอลอง จังหวัดแพร่ ต่อมาในปี พ.ศ. 2538 ราชการมีการแบ่งเขตการปกครองใหม่ บ้านแก่งหลวงจึงไปขึ้นอยู่กับตำบลแม่ปานเปลี่ยนจากหมู่ที่ 8 เป็นหมู่ที่ 5 อำเภอลอง จังหวัดแพร่ โดยมีผู้ใหญ่บ้านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันรวม 3 คน คนปัจจุบันมีอายุ 53 ปี และเป็นผู้ใหญ่บ้านมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526 ตามระเบียบราชการกำหนดให้ผู้ที่เป็นผู้ใหญ่บ้านก่อนปี พ.ศ. 2535 สามารถเป็นผู้ใหญ่บ้านจนเกษียณอายุคือ 60 ปี

บ้านแก่งหลวงเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำยม ซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลักของจังหวัดแพร่ ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอมือง จังหวัดแพร่ เส้นทางคมนาคมเข้าหมู่บ้าน มี 2 เส้นทาง คือ ทางรถยนต์ และทางรถไฟ เส้นทางรถยนต์เริ่มจากตัวอำเภอมืองแพร่ลงไปทางทิศใต้ตามเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11 เป็นระยะทาง 40 กิโลเมตร และเลี้ยวขวาไปตามทางแยกขวามือเข้าหมู่บ้านเป็นระยะทาง 9 กิโลเมตรซึ่งแต่เดิมเป็นดินลูกรัง การเดินทางลำบากมาก ก่อนที่มีการพัฒนาเส้นทางเป็นทางหลวงชนบทในปัจจุบัน ส่วนทางรถไฟผ่านกลางหมู่บ้าน ซึ่งเป็นสถานีรถไฟเล็ก ๆ รถไฟไม่ค่อยจอด เป็นสถานีรถไฟสายเหนือระหว่างกรุงเทพมหานครกับจังหวัดเชียงใหม่ โดยผ่านจังหวัดแพร่ที่อำเภอเด่นชัยที่สถานีรถไฟเด่นชัย และผ่านบ้านแก่งหลวง และที่อำเภอลอง สถานีรถไฟบ้านป็น มีระยะทางประมาณ 550 กิโลเมตร และจากสถานีเด่นชัยถึงสถานีจังหวัดเชียงใหม่ มีระยะทางประมาณ 178 กิโลเมตร อาณาเขตติดต่อกับหมู่บ้านอื่น ๆ มีดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	บ้านแม่หลู หมู่ที่ 11 ตำบลบ้านป็น อำเภอลอง
ทิศใต้	ติดต่อกับ	บ้านป่าไผ่ หมู่ที่ 5 ตำบลไทรย้อย อำเภอเด่นชัย
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	บ้านสวนหลวง หมู่ที่ 2 ตำบลปงป่าหวาย อำเภอเด่นชัย
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	บ้านโคกป่าหิน หมู่ที่ 4 ตำบลแม่ปาน อำเภอลอง

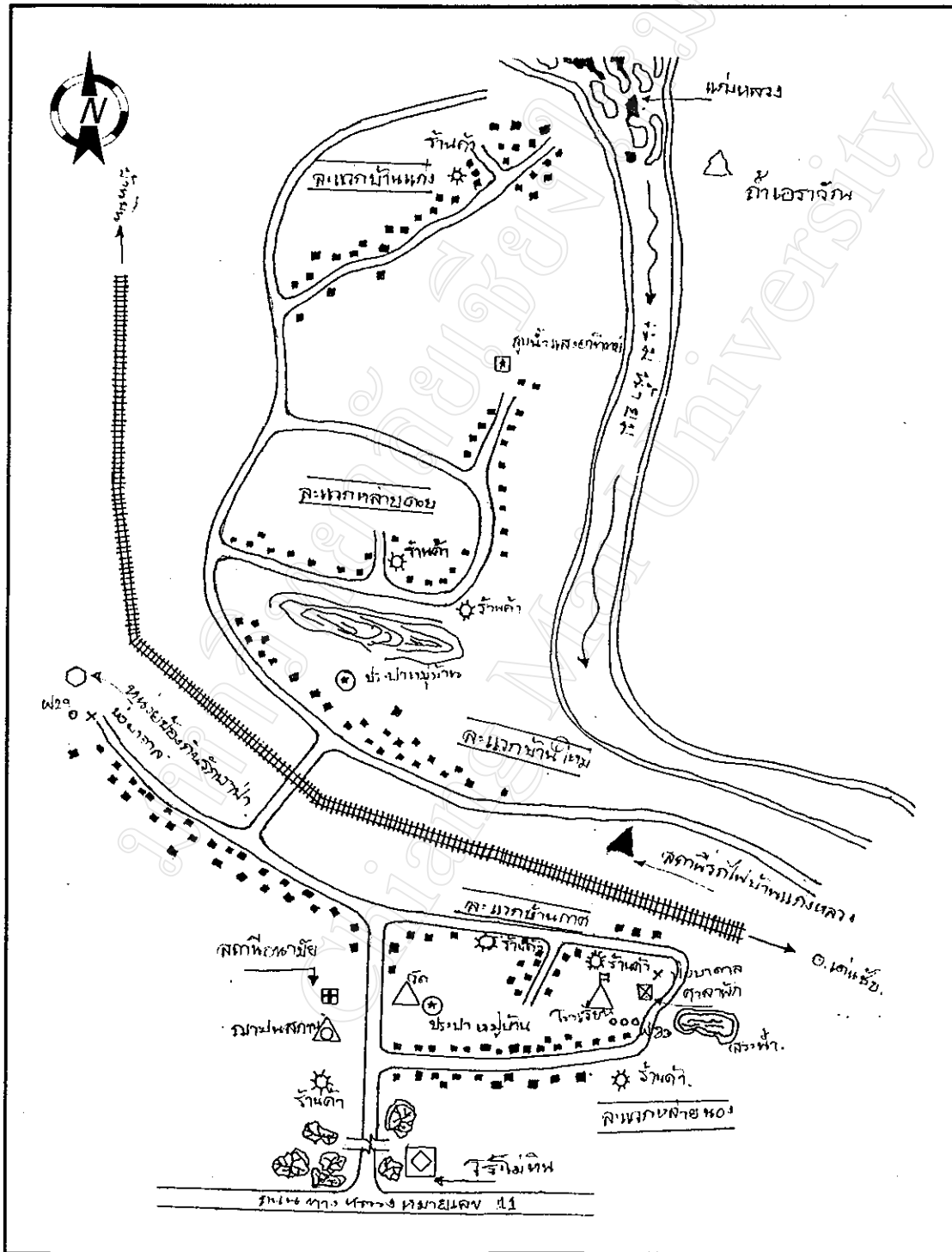
ลักษณะสภาพพื้นที่เป็นพื้นที่ป่าและภูเขาล้อมรอบชุมชนที่อยู่อาศัย มีพื้นที่ราบบางส่วนอยู่ตามริมฝั่งแม่น้ำยม ซึ่งเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญในด้านอุปโภคและบริโภค หมู่บ้านมีพื้นที่ประมาณ 8 ตารางกิโลเมตร หรือ 5,000 ไร่ ความหนาแน่นของประชากรในอัตราเฉลี่ย 71.63 คนต่อตารางกิโลเมตร

สภาพทั่วไปของหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านแบบกระจายต่อเนื่องตลอดไปตามถนนชนบท และมีถนนคอนกรีตตัดแยกหมู่บ้านออกเป็น 5 ละแวกบ้าน บ้านเรือนที่ปลูกซ้อนกันไปข้างหลังมีอยู่ไม่เกิน 2 หลัง สุดเขตถนนชนบทเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่เรียกว่า “แก่งหลวง” เป็นลักษณะ โขดหินอยู่กลางแม่น้ำ ข้ามไปอีกฝั่งหนึ่งของแม่น้ำก็เป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่ง เรียกว่า “ถ้ำเอราวัณ” เป็นลักษณะถ้ำหินงอกหินย้อย

ลักษณะที่ดินทำกินโดยส่วนใหญ่เป็นดินลูกรัง มีสภาพเป็นดินผสมบางที่เป็นกรด เป็นหินแล้วแต่สภาพพื้นที่แต่ละแห่ง เป็นลักษณะหน้าดินถูกชะล้าง สาเหตุเนื่องจากการตัดไม้ทำลายป่ากันมาก การเพาะปลูกไม่ได้ผลเป็นเพราะพื้นที่เพาะปลูกส่วนใหญ่อาศัยแหล่งน้ำธรรมชาติคือน้ำฝน ส่วนน้ำขมก็เฉพาะที่ดินที่อยู่ติดกับลำน้ำเท่านั้น ทำให้ผลผลิตไม่เพียงพอเลี้ยงครอบครัว จึงส่งผลให้อาชีพหลักของหมู่บ้านรับจ้างเสียส่วนใหญ่ รองลงมาทำไร่ เฝ้าถ่าน ทอผ้า หาของป่า ค้าขาย ส่วนแหล่งน้ำที่ใช้อุปโภค บริโภคอาศัยถังรองเก็บน้ำฝน บ่อนบาดาลและระบบประปาหมู่บ้านที่ทางราชการมาสร้างให้ภายหลังแต่ก็ยังไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ทั่วถึง

การบริการสาธารณะในหมู่บ้าน อาทิเช่น วัดถ้ำแก่งหลวง จำนวน 2 แห่ง (วัดเก่า และวัดใหม่) โรงเรียนบ้านแก่งหลวงรถไฟรัฐราษฎร์ ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน หอกระจายข่าว สถานที่พักผ่อนหรือสวนสาธารณะในหมู่บ้าน โทรศัพท์สาธารณะ ลานกีฬาหรือสนามกีฬาของหมู่บ้าน ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน และอาสาสมัครสาธารณสุขให้บริการ

แผนที่สังเขป บ้านแก่งหลวง อำเภอสอง จังหวัดแพร่

1. ขนาดครอบครัวและจำนวนประชากรในแต่ละช่วงวัย

จากการสำรวจข้อมูลโดยการสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลที่แท้จริงจากกลุ่มประชากรในพื้นที่โครงการที่ศึกษาพบว่า ประชากรมีขนาดครอบครัวโดยเฉลี่ย (ร้อยละ 84.84) อยู่ระหว่าง 3-5 คน ส่วนขนาดครอบครัวโดยเฉลี่ยไม่เกิน 2 คน และมากกว่า 5 คน มีจำนวนสัดส่วนเท่ากัน (ร้อยละ 7.58) ข้อมูลในส่วนจำนวนประชากรในแต่ละช่วงวัย ผู้ศึกษาได้จัดเก็บข้อมูลเป็น 3 วัย คือ วัยเด็กอายุไม่เกิน 15 ปี (ร้อยละ 25.90) วัยทำงานอายุไม่เกิน 16 – 60 ปี (ร้อยละ 62.15) วัยชราอายุ 60 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 11.95)

ประเด็นที่สังเกตพบเกี่ยวกับจำนวนประชากรวัยทำงาน คือ มีเพียง 25 ราย จากทั้งหมด 156 ราย อยู่ภายในชุมชน และโดยมากเป็นแม่บ้าน ส่วนที่เหลือ 131 ราย อยู่ภายนอกชุมชน และเข้า-ออกชุมชนเป็นระยะ ดังนั้นจำนวนประชากรในแต่ละช่วงวัยตามสภาพข้อเท็จจริงที่พบในชุมชนเป็นดังนี้ วัยเด็กจำนวน 65 คน หรือร้อยละ 54.17 วัยทำงานจำนวน 25 คน หรือร้อยละ 20.83 วัยชราจำนวน 30 คน หรือร้อยละ 25 ซึ่งข้อมูลจากการสัมภาษณ์สอดคล้องกับสภาพข้อเท็จจริงที่ว่าประชากรส่วนใหญ่ที่พบในชุมชนเป็นเด็ก แม่บ้าน และคนชรา

ตารางที่ 2 ขนาดครอบครัวโดยเฉลี่ยของประชากร

จำนวนสมาชิกครอบครัว	กลุ่มประชากร	
	จำนวน	ร้อยละ
2 คน	5	7.58
3 คน	22	33.33
4 คน	20	30.30
5 คน	14	21.21
มากกว่า 5 คน	5	7.58
รวม	66	100.00

ตารางที่ 3 จำนวนประชากรแยกตามกลุ่มอายุ

ช่วงวัย	กลุ่มประชากรตอบ	
	จำนวน	ร้อยละ
ประชากรวัยเด็ก (0-15 ปี)	65	25.90
ประชากรวัยทำงาน (16-60 ปี)	156	62.15
ประชากรวัยชรา (60+ ปี)	30	11.95
รวม	251	100.00

2. การรับรู้ข่าวสารและความคิดเห็นต่อโครงการ

จากการดำเนินการโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่ผ่านมามีเกิดปัญหาเมื่อผู้ดำเนินโครงการโดยภาครัฐไม่คำนึงถึงผลกระทบจากการพัฒนาหรือคำนึงถึงเพียงผลกระทบที่มีต่อแต่ละปัจเจกบุคคลในสังคม แต่ไม่พิจารณาถึงผลกระทบที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกในสังคมและวัฒนธรรมชุมชน จากกรณีดังกล่าว ทำให้ผู้ศึกษาสืบค้นข้อมูลที่ว่าโครงการถนนชนบทมีกระบวนการขั้นตอนการวางแผนพัฒนามาอย่างไร ในลักษณะจากระดับบนลงสู่ระดับล่างหรือระดับล่างขึ้นบน ทำให้ประชากรเกิดทัศนคติและความคิดเห็นต่อโครงการอย่างไร จากการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรใน 5 ตะแควบ้าน ประชากรทั้งหมดตอบว่า "...ฮู้มาจากผู้ใหญ่ เป็นประกาศ..." และเมื่อถามต่อไปว่าเป็นความต้องการของท่านมากที่สุดใช่ไหม ประชากรทั้งหมดตอบแบบไม่แน่ใจในลักษณะ "...มันคงใจแต่ ๆ แล้วอยากให้ช่วยเรื่องอาชีพมากกว่า..." แต่เมื่อรัฐหยิบยื่นถนนมาให้ในขณะนี้มันก็ลำบากในการสัญจรเข้าออกหมู่บ้านอยู่แล้ว อย่างน้อยก็เดินทางสะดวกก็เอาไว้ก่อน เดินทางไปรักษาพยาบาลก็ง่ายและการท่องเที่ยวที่เจียบหายไปจากกลับมาดีขึ้นเหมือนเดิม ชาวบ้านก็มีรายได้จากการขายของนักท่องเที่ยว และรับจ้างนั่งเรือข้ามฝากไปเที่ยวถ้าเอราวัณ

ส่วนความคิดเห็นต่อข้อดี และข้อเสียของโครงการ ส่วนใหญ่ร้อยละ 75.76 ตอบทั่ว ๆ ไปว่า "...เข้าออกหมู่บ้านได้สะดวกขึ้น..." ส่วนร้อยละ 24.24 ตอบว่าโรงโม่หินข้างสายทางทำให้ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม และทำให้ถนนชำรุดเสียหายเป็นอันตรายต่อการสัญจรเข้า-ออกมาก เมื่อสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำถึงการรับรู้การก่อสร้างถนนเข้าหมู่บ้านบ้าง กลุ่มผู้นำตอบว่ารู้มาจากผู้ใหญ่บ้านเหมือนกัน และเมื่อถามสืบค้นที่ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านก็ตอบว่ารู้มาจากองค์การบริหารส่วนตำบล เมื่อถามต่อไปว่าเป็นความต้องการของหมู่บ้านมากที่สุดใช่หรือไม่ ผู้ใหญ่บ้านตอบว่าเคยขออ่างเก็บน้ำเพื่อการเกษตรไปตั้งแต่ปี 2528 แล้วไม่ได้สักที เนื่องจากสภาพดินเพาะปลูกของหมู่บ้านขาดแคลนน้ำทำให้ผลผลิตได้น้อยไม่พอเลี้ยงครอบครัว จำเป็นต้องหาของป่ามาช่วย

เสริมด้วย จนปัจจุบันตั้งแต่มีถนนเข้าหมู่บ้านแล้ว การเดินทางเข้า-ออกสะดวกสบายขึ้น ทำให้หมู่บ้านข้างเคียงก็ถือโอกาสบุกกรุกเข้ามาลึกลงบดบังไม้มากยิ่งขึ้น ตลอดจนหาของป่าและสัตว์ป่ามากขึ้นตามไปด้วย ส่วนความคิดเห็นของกลุ่มผู้นำ ร้อยละ 88.24 ตอบว่าโครงการมีประโยชน์ทำให้สะดวกสบายขึ้นมาก อาทิเช่น การเดินทางระหว่างหมู่บ้านและภายในหมู่บ้าน การติดต่อราชการในเมือง และความต้องการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว ส่วนร้อยละ 11.76 ตอบว่าประโยชน์ของโครงการตกกับธุรกิจโรงไม้หินมากกว่าชาวบ้าน เพราะขนถ่ายหินได้สะดวกสบายและทำให้ถนนชำรุดเป็นอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของชาวบ้านในการใช้เส้นทาง และที่สำคัญทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนถูกทำลายมากยิ่งขึ้น

จากข้อมูลการรับรู้ข่าวสาร และความคิดเห็นต่อโครงการทำให้ทราบว่าโครงการถนนชนบทนั้นเป็นการวางแผนพัฒนาชนบทจากระดับบนลงสู่ระดับล่าง ซึ่งเป็นนโยบายของรัฐที่กำหนดขึ้น เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว โดยจัดสรรงบประมาณให้หน่วยงานระดับกระทรวง และกรมที่ดำเนินการรับไปปฏิบัติ นอกจากนี้กรมที่ดำเนินการได้แจ้งให้หน่วยงานตัวแทนในระดับภูมิภาคดำเนินการคัดเลือกพื้นที่ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หลังจากนั้นจึงแจ้งให้ผู้นำชุมชนทราบถึงการกำหนดเส้นทาง รูปแบบรายละเอียดก่อสร้าง รวมทั้งสิ่งปลูกสร้างพื้นที่ข้างเคียง โดยขาดการมีส่วนร่วมของประชากรในพื้นที่โครงการเป็นการกำหนดขึ้น โดยมองข้ามความเป็นชุมชนเดิมผลที่ตามมาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนผลกระทบต่อเนื่องมากมายหลายประการ อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาในอีกแง่มุมหนึ่งของโครงการมักก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นได้เช่นกัน ซึ่งประชากรส่วนมากเกิดทัศนคติและความคิดเห็นที่ดีต่อโครงการ

ตารางที่ 4 ความคิดเห็นและทัศนคติต่อโครงการ

ความคิดเห็นและทัศนคติ	กลุ่มประชากร ตอบ		กลุ่มผู้นำ ตอบ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ดี	50	75.76	15	88.24
ไม่	16	24.24	2	11.76
รวม	66	100.00	17	100.00

บริบทชุมชน

บริบทชุมชนก่อนและหลังการสร้างถนนใน 4 มิติ พอสรุปได้ดังนี้

ก.) ก่อนการสร้างถนน

1. วิถีชีวิตด้านสังคม

1.1 สุขภาพอนามัย

แต่ก่อนสถานีอนามัยหมู่บ้านมีลักษณะเป็นเรือนไม้ใต้ถุนสูง และตั้งอยู่บริเวณกึ่งกลางหมู่บ้าน มีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำ 2 คน มีจักรยานยนต์ที่ใช้ในราชการ จำนวน 1 คัน เนื่องจากไม่มีบ้านพักของทางราชการ ทำให้เจ้าหน้าที่ต้องออกไปพักนอกชุมชน และเข้า-ออกชุมชนเป็นประจำทุกวันเวลาราชการ ส่วนวันเสาร์-วันอาทิตย์ก็หยุดงาน ยาประจำสถานีอนามัยก็มีแต่ ยาพื้นบ้านเสียส่วนใหญ่ เช่น ยาแก้ปวด แก้ไข้ ยาล้างแผล เป็นต้น โรคที่พบในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นโรคเกี่ยวกับกระดูก เช่น ปวดเอ็น ปวดข้อ ปวดกระดูก ซึ่งเป็นโรคเกี่ยวกับการทำงานหนัก

ด้วยลักษณะทำเลที่ตั้งอาคารบ้านเรือนที่ทอดไปตามความยาวถนนตลอด 2 กิโลเมตร ตลอดทั้งสภาพถนนที่ใช้สัญจรภายในหมู่บ้าน และเข้า-ออกหมู่บ้านมีสภาพเป็นถนนดินโคลน น้ำขังเป็นหลุม เป็นบ่อ จึงเป็นสาเหตุทำให้การเดินทางมารับบริการที่สถานีอนามัยต้องใช้เวลาเดินทางนาน และลำบากมาก โดยเฉพาะบ้านเรือนที่อยู่ไกล ดังนั้นชาวบ้านมักแก้ปัญหาโดยการขอยา มาสำรองไว้ที่บ้านเพื่อรักษาเองตามอัธยาศัย ทำให้ร่างกายไม่ได้รับการตรวจเช็ค นอกจากนั้นบางครั้งก็ทำการรักษาด้วยตนเองที่บ้าน ซึ่งการรักษาให้กินยาสมุนไพร จากสภาพการเดินทางเข้า-ออกหมู่บ้านที่ลำบากไม่ว่าทางรถยนต์หรือทางรถไฟซึ่งมีวัน 1 เที่ยว ทำให้การใช้บริการ โรงพยาบาลประจำอำเภอ /จังหวัดก็น้อย คือ มีเฉพาะบางรายที่มีอาการสะสม และรักษาตัวเองในหมู่บ้านไม่ไหวแล้ว

1.2 การศึกษา

ประชากรส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ต่อจากนั้นได้มีการปรับปรุงมาตรฐานการศึกษาภาคบังคับเป็นชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เด็กที่จบการศึกษาภาคบังคับมีโอกาสศึกษาต่อน้อย เป็นเพราะสภาพเศรษฐกิจของครอบครัวไม่ดี ตลอดจนสภาพถนนเข้า-ออกหมู่บ้าน ที่มีลักษณะเป็นดินโคลน คับแคบ ทำให้การเดินทางลำบากมาก และใช้เวลานาน ดังนั้นเด็กที่มีโอกาสศึกษาต่อในโรงเรียนมัธยมศึกษา มักอยู่ในครอบครัวที่มีฐานะดี เพราะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรับส่งไปโรงเรียน ตลอดจนบางรายยอมเสียเงินค่าหอพักในกรณีไม่มีเวลารับส่ง และที่สำคัญจาก ข้อมูลการสำรวจพบว่าอัตราส่วนร้อยละของจำนวนเด็กที่จบการศึกษาภาคบังคับกับเด็กที่มีโอกาสศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษา มีค่าไม่เกินร้อยละ 40

1.3 การรวมกลุ่มและการมีส่วนร่วมเพื่อการตัดสินใจใด ๆ ของบุคคลภายในชุมชน

การรวมกลุ่มทางสังคมช่วยให้วิเคราะห์และเข้าใจความสำคัญของการมีชีวิตร่วมกันของบุคคลในสังคมชัดเจนยิ่งขึ้น การรวมกลุ่ม จัดตั้งกลุ่ม ที่ทางราชการสนับสนุนให้จัดตั้งขึ้นเพื่อจุดประสงค์ของการช่วยเหลืองานพัฒนาชนบทนั้น มีทั้งรูปแบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ จำนวน 5 กลุ่ม คือ กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มแม่บ้าน คณะกรรมการวัด คณะกรรมการโรงเรียน ส่วนกลุ่มอาชีพที่เคยมีการส่งเสริม คือ กลุ่มจักสานตะกร้าไม้ไผ่มัดหวาย แต่ก็ต้องเลิกไปเพราะหาไม้ใช้ทำทรัพยากรที่หาได้ในท้องถิ่น ทำให้ต้นทุนค่อนข้างสูง ตลอดจนไม่มีรถบรรทุกขนส่งสินค้า และไม่มีตลาดรองรับด้วย

กลุ่มต่าง ๆ ที่จัดตั้งขึ้น ประชากรส่วนมากให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกลุ่ม และประชุมกลุ่ม เป็นเพราะเกรงใจผู้นำ ผู้นำเป็นผู้แต่งตั้งคณะกรรมการกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งเป็นผู้มีฐานะดีในชุมชน ด้วยความยากจนและห่างไกลคมนาคม ตลอดจนยังต้องพึ่งพิงระบบอุปถัมภ์ ทำให้การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจใด ๆ ของบุคคลภายในชุมชนลดน้อยลงไปด้วย

2. วิถีชีวิตด้านวัฒนธรรม

2.1 การให้ความร่วมมือกับชุมชน และบทบาทของบุคคลในชุมชน

หมู่บ้านมีการประชุมทุกวันที่ 5 ของเดือน และมากกว่านั้นในช่วงใกล้วันเทศกาลประเพณีต่าง ๆ สาระส่วนใหญ่ในที่ประชุมมักเกี่ยวกับความช่วยเหลือจากรัฐที่จัดสรรลงมาในรูปของโครงการ ตลอดจนงานพัฒนาความสะอาดหมู่บ้านในวันเทศกาลประเพณี งานส่วนรวมที่ประชากรยินดีให้ความร่วมมือมาก คือ งานที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและงานที่ส่งผลดีในทางวัตถุ ซึ่งสามารถ มองเห็นรวมทั้งใช้ประโยชน์ได้ ตลอดจนให้ความสะดวกแก่ชีวิต เช่น ถนนหนทาง บ่อน้ำ และสะพาน เป็นต้น ดังนั้นจึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ประชากรส่วนมากให้ความสำคัญกับการประชุมชาวบ้านมากกว่าการประชุมกลุ่ม ตลอดจนให้ความร่วมมือกับชุมชนตามสถานภาพ และบทบาท

2.2 ความคิดเห็นต่อสถานการณ์ในชุมชน และความตื่นตัวทางด้านสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ

ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะป่าไม้ ตลอดจนลำห้วยหนอง บึง ที่เต็มไปด้วยกุ้ง หอย ปู ปลา รวมทั้งสัตว์ป่า และของป่า เป็นต้น ประชากรจึงมีชีวิตที่พึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติมาโดยตลอด ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวมีความเป็นอยู่ปานกลาง แต่ถึงอย่างไรก็ตามมาตรฐานคุณภาพชีวิตบางตัวก็ยังคงอยู่ในเกณฑ์ที่ต้องปรับปรุงแก้ไข โดยเฉพาะการศึกษา ซึ่งพบว่าจำนวนเด็กที่มีโอกาสเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษา มีจำนวนน้อย เหตุผลเป็นเพราะสภาพภูมิประเทศไม่เอื้ออำนวย โดยเฉพาะการคมนาคมเข้า-ออกหมู่บ้านที่ลำบาก ตลอดจนฐานะเศรษฐกิจ ยังไม่ดีพอ เด็กจึงหันออกมาทำงานร่วมกับครอบครัว เป็นเพราะความอุดมสมบูรณ์ของ

ทรัพยากรธรรมชาติที่ยังเพียงพอกับความต้องการของประชากร ทำให้สถาบันครอบครัวยังมีความอบอุ่นอยู่ ทางด้านสุขภาพอนามัย อัตราการเกิดร้อยละ 1.54 ต่อปี อัตราการตายร้อยละ 0.72 ต่อปี และมีแนวโน้มที่อัตราการเกิดลดลงเรื่อย ๆ แต่อัตราการตายเพิ่มขึ้นเล็กน้อย ทั้งนี้เป็นเพราะประชากรอย่างเข้าสู่วัยชรามีมากขึ้น ส่วนสุขภาพคนชราได้รับการดูแลไม่เต็มที่เท่าที่ควร จึงรักษาไปตามอัถภาพ นอกจากนี้ยังมีศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน และอาสาสมัครสาธารณสุขให้บริการ

จากสภาพความเป็นอยู่ดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าปัญหามีน้อยมาก และไม่รุนแรงที่ส่งผลให้ประชากรแสดงความคิดเห็น ตลอดจนความตื่นตัวต่อสถานการณ์ในชุมชน แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายโดยปกติ

2.3 การสืบทอดอาชีพเดิมของบรรพบุรุษ

การมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย และพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติมาโดยตลอด ทำให้อาชีพหลักของชุมชนเกือบทั้งหมดมีอาชีพตัดไม้ ทำไม้ และรับจ้างแปรรูปไม้ ซึ่งเป็นอาชีพที่ทำรายได้ให้ครอบครัวมากที่สุด หลังจากการทำไม้แล้วก็ใช้เวลาว่างในการทำไร่ ทำสวน เผาถ่าน และหาของป่าเป็นลักษณะการทำชั่วคราว สำหรับการบริโภคเท่านั้น มีเพียงส่วนน้อยที่ได้ไปขาย ดังนั้นอาชีพทำไม้จึงเป็นอาชีพที่เงินเจือครอบครัวมาก และสืบทอดกันมาตลอด ซึ่งตรงนี้ก็เป็เหตุผลหนึ่งที่ครอบครัวไม่สนับสนุนให้เด็กเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น

3. วิถีชีวิตด้านเศรษฐกิจ

3.1 การประกอบอาชีพหลัก/อาชีพรอง

อาชีพหลักที่ทำรายได้ให้แก่ครอบครัวมากที่สุด คือ อาชีพตัดไม้ ทำไม้ และรับจ้างแปรรูปไม้ ส่วนอาชีพรอง คือ ทำไร่ ทำสวน ค้าขาย เผาถ่าน และหาของป่าเป็นการใช้เวลาว่างหลังจากอาชีพหลัก ในลักษณะการทำชั่วคราว เพื่อสำหรับบริโภคเท่านั้น ถ้ามีมากเกินไปความต้องการจึงนำไปขาย ทำให้ประชากรส่วนใหญ่ไม่มีที่ดินทำกิน บางรายที่มีก็ปล่อยให้รกร้างว่างเปล่า จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ประชากรไม่มีการรวมกลุ่มอาชีพแต่อย่างใด ถึงบางครั้งเคยมีการส่งเสริมให้รวมกลุ่มอาชีพจักสานตะกร้าไม้ไผ่มัดหวาย แต่ก็ต้องเลิกไป ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวมาแล้ว

3.2 รายได้ของครอบครัว

รายได้ของประชากรทั้งหมดมาจากอาชีพหลัก คือ การทำไม้ และเป็นการทำไม้ภายในชุมชนเสียส่วนใหญ่ แต่ก็มีบางรายไปรับจ้างทำไม้นอกชุมชนเข้า-ออก เป็นระยะ ๆ ด้วยความที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทั้ง 2 แห่ง คือ แก่งหลวง และถ้ำเอราวัณ ประชากรยังมีรายได้จากการขายของให้นักท่องเที่ยว รวมทั้งค่าจ้างพานักท่องเที่ยวนั่งเรือข้ามฝากไปถ้ำเอราวัณ นอกจากนี้ยังมีบางรายหาของป่าบรรทุกรถไฟไปขายในอำเภอ จำนวนสมาชิกที่ทำรายได้เลี้ยงครอบครัวโดยเฉลี่ยมี

จำนวน 2 คน ระบายได้โดยเฉลี่ยต่อเดือนอยู่ในช่วง 2,000 – 3,000 บาท และมากกว่า 3,000 บาท ซึ่งจัดว่ามีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง

3.3 ค่าใช้จ่ายของครัวเรือน

การมีรายได้แน่นอนจากการตัดไม้ ทำไม้ ตลอดจนวิถีชีวิตที่เรียบง่าย และไม่ฟุ่มเฟือย ทำให้ค่าใช้จ่ายครัวเรือนส่วนมากเป็นค่าข้าว เครื่องครัว เครื่องใช้ต่าง ๆ ที่จำเป็นรวมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการดำรงชีวิต

3.4 ภาระหนี้สิน

ภาระหนี้สินเป็นการกู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ และเงิน กขคจ. ของหน่วยงานพัฒนาชุมชน ซึ่งนำมาลงทุนประกอบอาชีพ ทำไร่ ทำสวนแต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ เป็นเพราะว่าสภาพพื้นที่เป็นพื้นที่ป่า และภูเขาล้อมรอบชุมชนทำให้พื้นที่ราบมีน้อย ตลอดทั้งลักษณะดินส่วนใหญ่เป็นลูกรัง ผสมกรวด และหิน บางพื้นที่ก็เป็นลักษณะหน้าดินถูกชะล้างทำการปลูกพืชผลก็ได้ผลผลิตต่ำ ประกอบกับประชากรขาดความรู้ ความเข้าใจ ในด้านการเกษตรที่ถูกต้อง จึงทำให้ประสบกับปัญหาการขาดทุน เกิดเป็นภาระหนี้สินตามมา ส่วนดินที่มีคุณภาพดีก็เป็นของผู้มีฐานะในชุมชน และมีการถือครองคนละสิบกว่าไร่ขึ้นไป

4. สิ่งแวดล้อมชุมชนในด้านกายภาพ และชีวภาพ

4.1 สภาพทางกายภาพของน้ำ และดิน

แหล่งน้ำกิน / น้ำใช้ภายในชุมชนอาศัยน้ำฝน แม่น้ำยม และน้ำบ่อ ส่วนสถานที่ราชการใช้น้ำจากบ่อบาดาล แหล่งน้ำที่ทางราชการได้มาสร้างให้ คือ ถังเก็บน้ำฝน จำนวน 6 ลูก และบ่อบาดาล จำนวน 2 บ่อ แต่ถึงกระนั้นก็ตามน้ำก็ไม่พอใช้โดยเฉพาะในฤดูแล้ง ซึ่งบางครั้งจำเป็นต้องขอความช่วยเหลือจากอำเภอให้บรรทุกน้ำมาจ่ายในหมู่บ้าน ส่วนสภาพความชุ่มชื้นของน้ำในป่ายังมีอยู่ เป็นเพราะความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ น้ำในลำห้วย หนอง บึง ก็เต็มไปด้วย กุ้ง หอย ปู ปลา

สภาพดินโดยทั่วไปมีคุณภาพปานกลางถึงไม่ดี เป็นลักษณะดินลูกรังผสมหิน และกรวด ส่วนดินที่มีคุณภาพค่อนข้างดีมีอยู่ในบริเวณป่าละเมาะ โดยอาศัยความชุ่มชื้นของป่าที่ยังปกคลุมผิวดินอยู่ พื้นที่เพาะปลูกส่วนใหญ่อยู่ห่างจากที่พักอาศัยประมาณ 1 กิโลเมตร ทำให้การดูแลเอาใจใส่ไม่ดีเท่าที่ควร

4.2 สภาพทางชีวภาพของพืชคลุมดิน และป่าไม้

เมื่อดินและน้ำมีความอุดมสมบูรณ์ ทำให้พันธุ์พืชต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ก็เจริญเติบโตขึ้นมาปกคลุมผิวดิน ตลอดจนพืชผักพื้นเมืองก็เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ พืชพันธุ์ต่าง ๆ เช่น เห็ดหลาภชนิด หน่อไม้ ผักกูด ผักหวาน ผักสาป เป็นต้น นอกจากนี้แล้วยังมีสัตว์น้ำ เช่น กุ้ง หอย

ปู ปลา ตลอดจนสัตว์ป่าน้อยใหญ่ เช่น เต่า แตน ลิง เสือ หมี หมู ฟาน เก้ง ทำให้ประชากร มีชีวิตพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติมาโดยตลอด

ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ที่เหมือนป่าดงดิบ และยังไม่มีความเจริญ จึงทำให้ ชุมชนแห่งนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ชุมชนมีพื้นที่ป่าไม้ประมาณ 2 ใน 5 ของพื้นที่ ทั้งหมด ซึ่งจัดว่ามีความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ค่อนข้างดี พันธุ์ไม้ต่าง ๆ ที่พบ เช่น สัก เต็ง รัง และพลวง เป็นต้น จึงเป็นเหตุผลที่ประชากรยึดอาชีพตัดไม้ ทำไม้มาโดยตลอด แต่ก็ทำในปริมาณไม่มากเพราะ การขนไม้ เข้า – ออก หมู่บ้านลำบากมาก โดยเฉพาะสภาพถนนที่ไม่ดี จึงนิยมบรรทุกรถไฟแต่ก็ ขนได้ในปริมาณน้อย

ข.) หลังการสร้างถนน

1. วิถีชีวิตด้านสังคม

1.1 สุขภาพอนามัย

มีการสร้างอาคารสำนักงานสถานีอนามัยใหม่ รวมทั้งได้รับจัดสรรรถยนต์ ที่ใช้ใน ราชการจำนวน 1 คัน ส่วนอาคารไม้หลังเก่าใช้ในบ้านพักของเจ้าหน้าที่สถานีอนามัย ทำให้ประชากร ได้รับการดูแลเอาใจใส่สุขภาพมากขึ้น ตลอดจนปรับปรุงแผนงานด้านสุขภาพอนามัยของชุมชนให้ดีขึ้น เช่น มีการประชาสัมพันธ์ข่าวสารด้านสุขภาพอนามัย ตลอดทั้งสถานการณ์โรคติดต่อ ติดตามการ ปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านและผู้สื่อข่าวสาธารณสุข ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแล้ว แต่เป็นการพัฒนาต่อเนื่อง หลังจากมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานจำนวนผู้มาใช้บริการสถานีอนามัย ก็มากขึ้น บางรายถึงกับใช้บริการในยามวิกาลก็มี รวมทั้งการใช้บริการ โรงพยาบาลประจำอำเภอ /จังหวัดที่มีแนวโน้มมากขึ้น

1.2 การศึกษา

เมื่อการเดินทางเข้า-ออกหมู่บ้าน สะดวกสบายขึ้นประชากรมีโอกาสได้พบเห็น สิ่งแปลกใหม่มากมาย ซึ่งเต็มไปด้วยสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ตลอดจนรับรู้ข่าวสารต่าง ๆ ทำให้ ประชากรเกิดความตื่นตัว และมีความคิดที่ว่าการทำงานที่ดีได้นั้นจำเป็นต้องมีความรู้ดีพอสมควร จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้ประชากรส่งบุตรหลานไปเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษามากขึ้นตามลำดับ และจากการสำรวจพบว่าอัตราส่วนร้อยละของจำนวนเด็กที่จบการศึกษากลับมาบังคับกับเด็กที่มีโอกาส ศึกษาต่อในระดับมัศึกษามีค่าเกินร้อยละ 50 ตลอดจนจำนวนผู้สำเร็จการศึกษาในระดับต่าง ๆ มีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงในทางที่เพิ่มขึ้น เช่นกัน

1.3 การรวมกลุ่มและการมีส่วนร่วมเพื่อการตัดสินใจใด ๆ ของบุคคลภายในชุมชน

เมื่อราชการได้มีโอกาสเข้ามาพัฒนาต่อเนื่อง โดยการสนับสนุนให้มีการจัดตั้งกลุ่ม เพิ่มขึ้น จำนวน 3 กลุ่ม คือ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสูงอายุ และกลุ่มเยาวชน ผู้นำก็ปฏิบัติเหมือน

ที่ผ่านมา คือ แต่งตั้งคณะกรรมการกลุ่มให้ครบตามจำนวน เมื่อกลุ่มมากขึ้นแต่จำนวนกรรมการเท่าเดิม ทำให้กรรมการบางคนรับตำแหน่งหลายกลุ่ม บางกลุ่มจึงมีแต่ชื่อเท่านั้น การทำงานกลุ่มจึงไม่มีประสิทธิภาพ และกิจกรรมร่วมกัน ประชากรจึงมองไม่เห็นประโยชน์ที่ได้จากการเข้าร่วมกลุ่มประกอบกับการดิ้นรนทำมาหากิน เพื่อหารายได้ก็ทำได้สะดวกยิ่งขึ้น ทำให้ประชากรส่วนมากเริ่มถอนตัวออกจากกลุ่มมากขึ้น และไม่มีส่วนร่วมเพื่อการตัดสินใจใด ๆ ของบุคคลภายในชุมชน

2. วิถีชีวิตด้านวัฒนธรรม

2.1 การให้ความร่วมมือกับชุมชน และบทบาทของบุคคลในชุมชน

หมู่บ้านยังมีการประชุมตามที่เคยปฏิบัติมาเหมือนเดิม แต่ใช้เวลาในการประชุมมากขึ้น ทั้งนี้เป็นเพราะการรับรู้ข่าวสารมากขึ้น ตลอดจนการประสานติดต่อราชการทำได้สะดวกยิ่งขึ้น นอกจากนี้แล้วทางราชการยังมีโอกาสเข้ามาสนับสนุนให้มีกิจกรรมการพัฒนาความสะอาดหมู่บ้านมากขึ้น ทำให้การพัฒนาหมู่บ้านจึงมีจำนวนมากครั้งขึ้น สิ่งเหล่านี้ทำให้ประชากรมองเห็นประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมชัดเจน ถึงแม้ว่าบางคนคิดฐานะไม่สามารถมาร่วมงานได้ ก็ฝากเงินไว้ช่วยเป็นค่าน้ำ ค่าบุหรี ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการให้ความร่วมมือกับชุมชนที่มีมากขึ้นกว่าเดิมตามสถานภาพและบทบาทของบุคคลในชุมชน

2.2 ความคิดเห็นต่อสถานการณ์ในชุมชน และความตื่นตัวทางด้านสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ

เมื่อมีโอกาสพบปะพูดคุยกับคนภายนอกมากขึ้น ปริมาณการใช้ทรัพยากร ภายในชุมชนก็ถูกนำมาใช้มากขึ้นตามไปด้วยโดยเฉพาะป่าไม้ เป็นลักษณะการนำไปใช้ในเชิงพาณิชย์มากขึ้น นอกจากนี้แล้วหมู่บ้านข้างเคียงก็ถือโอกาสเข้ามาตัดไม้ ทำไม้ และหาของป่ามากขึ้น ทำให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมทางสิ่งแวดล้อมมากไม่เฉพาะเพียงป่าไม้เท่านั้น รวมไปถึงความเสื่อมโทรมของดิน ตลอดจนความชุ่มชื้นของป่าก็หมดไป ส่งผลกระทบต่อการทำมาหากินที่ฝืดเคืองไปด้วย จากสถานการณ์ดังกล่าวทำให้ชุมชนร่วมกันออกข้อห้ามตัดไม้ทำลายป่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542

เมื่อชุมชนประสบปัญหาความร่อยหรอของทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดทั้งการออกข้อห้ามตัดไม้ทำลายป่าแล้ว การดิ้นรนทำมาหากินของประชากรก็มีมากขึ้นทำให้สถานการณ์ทางสังคมของชุมชนที่ประสบอยู่ คือ ประชากรส่วนใหญ่เป็นเด็ก แม่บ้าน และคนชรา ส่วนคนวัยรุ่นเหลือน้อยมาก เป็นเพราะต้องออกนอกชุมชนไปเรียนต่อบ้าง ทำงานบ้าง ส่งผลให้การพัฒนาชุมชนมีปัญหา การแก้ปัญหาโดยใช้กลุ่มทางสังคมที่ตั้งขึ้นดังนี้ คือ ในกลุ่มเยาวชนได้มีการส่งเสริมให้เยาวชนเล่นกีฬา และจัดแข่งขันกีฬาเยาวชนกับหมู่บ้านอื่น ๆ โดยให้กรรมการโรงเรียนเป็นผู้ประสานขอความช่วยเหลือจากทางราชการ ในส่วนของรางวัล และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่จำเป็น ส่วนกลุ่มแม่บ้านให้การสนับสนุนบทบาทมากขึ้น โดยการเข้าร่วมกิจกรรมกับทางอำเภอและจังหวัด

อย่างเต็มที่ ทั้งนี้เพื่อเป็นความหวังอย่างหนึ่งในเรื่องของการมีอาชีพ ตลอดทั้งตำแหน่งงานใหม่ ๆ สำหรับกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นหลักประกันสวัสดิภาพของคนชรา ทำให้คนชราได้รับการตรวจเช็คสุขภาพอนามัย ประจำปี

ในส่วนของสถานการณ์ทางเศรษฐกิจที่เริ่มแย่ลง เป็นเพราะรายได้ที่ลดลง จากการเปลี่ยนแปลงในสายอาชีพดั้งเดิม โดยเฉพาะทำไม้ ทำให้ประชากรเริ่มเห็นความสำคัญของกลุ่มออมทรัพย์ และเข้าร่วมกลุ่มมากขึ้น

จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน ย่อมแสดงให้เห็นว่าชุมชนมีความคิดเห็นต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น และมีความตื่นตัวทางด้านสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ

2.3 การสืบทอดอาชีพเดิมของบรรพบุรุษ

เมื่อยาได้จากอาชีพทำไม้ดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ลดลง ประชากรก็เริ่มหันไปประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปผสมผสานไปกับการทำไร่ ทำสวน ค้าขาย เฝ้าถ่าน และหาของป่า เป็นลักษณะเพื่อการยังชีพมากขึ้น การกระจายในสายอาชีพจึงไม่แน่นอน ซึ่งแสดงถึงการไม่ปรากฏผลเด่นชัดในการสืบทอดอาชีพเดิมของบรรพบุรุษ

3. วิถีชีวิตด้านเศรษฐกิจ

3.1 การประกอบอาชีพหลัก /อาชีพรอง

เมื่อชุมชนออกข้อห้ามตัดไม้ทำลายป่าไปแล้ว รายได้ของประชากรจากการทำไม้ลดลงทำให้ประชากรเริ่มเกิดการเปลี่ยนแปลงในสายอาชีพมากขึ้น และเริ่มมีการถือครองที่ดินมากขึ้น เนื่องจากชุมชนไม่มีการส่งเสริมอาชีพอื่น ประชากรส่วนมากจึงหันมาประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป รองลงมาทำไร่ ทำสวน ค้าขาย เฝ้าถ่าน ทอผ้า และหาปลา ผสมผสานกันไปไม่แน่นอน

3.2 รายได้ของครอบครัว

หลักจากเกิดการเปลี่ยนแปลงในสายอาชีพ รายได้ของประชากรส่วนใหญ่กระจายใน 4 อาชีพ คือ รับจ้างทั่วไป ทำไร่ ทำสวน ค้าขาย และเฝ้าถ่าน ประชากรส่วนใหญ่มีจำนวนสมาชิกโดยเฉลี่ยที่หารายได้ให้ครอบครัว 2 คน และระดับรายได้โดยเฉลี่ยต่อเดือนอยู่ในช่วง 1,000-3,000 บาท ซึ่งจัดว่ามีฐานะเศรษฐกิจปานกลางถึงต่ำลง

3.3 ค่าใช้จ่ายครัวเรือน

เมื่อการติดต่อกับบุคคลภายนอกทั้งทางด้านสังคม และเศรษฐกิจ ทำให้สะดวกยิ่งขึ้น วิถีชีวิตที่เรียบง่ายเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะมีความเป็นเมืองมากขึ้น ตลอดจนพฤติกรรมมารบริโภคก็เปลี่ยนแปลงไปในลักษณะบริโภคนิยม ผลทำให้ประชากรมีค่าใช้จ่ายครัวเรือนเพิ่มขึ้น ตามไปด้วย เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าเดินทางไปติดต่อหน่วยงานต่าง ๆ และทำธุระส่วนตัว

3.4 ภาระหนี้สิน

ถึงแม้รายได้ลดลงจากการเปลี่ยนแปลงในสายอาชีพ ตลอดจนภาระค่าใช้จ่ายครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น ภาระหนี้สินของประชากรก็ไม่ปรากฏผลการเปลี่ยนแปลงอย่างเด่นชัด ทั้งนี้เป็นเพราะประชากรมีหนี้สินเดิมอยู่ก่อนหน้าแล้ว ซึ่งเป็นการกู้เงินนำมาลงทุนประกอบอาชีพ ทำไร่ทำสวน เช่น หนี้ของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) และหนี้ กขจ. ของหน่วยงานพัฒนาชุมชน

4. สิ่งแวดล้อมชุมชนในด้านกายภาพ และชีวภาพ

4.1 สภาพทางกายภาพของน้ำและดิน

ทางราชการได้พัฒนาแหล่งน้ำกิน / น้ำใช้ภายในชุมชนให้ดียิ่งขึ้น แหล่งน้ำ ทั้งได้ดินและผิวดินได้ถูกพัฒนาเป็นระบบประปาหมู่บ้าน จำนวน 3 แห่ง ทำให้ประชากรได้มี แหล่งน้ำกิน / น้ำใช้เกือบทุกครัวเรือน ส่วนสภาพความชุ่มชื้นในป่าเหือดแห้งลงไปมาก เป็นเพราะประชากรตัดไม้ทำลายป่ากันมาก ทั้งคนภายใน และภายนอกชุมชน ทำให้ กุ้ง หอย ปู ปลา ที่เคยมีก็หายากขึ้น รวมไปถึงสัตว์ป่าที่ออกมาหากินน้ำก็เสี่ยงถูกล่ามากขึ้น

หลังจากมีโครงการถนนเข้าหมู่บ้านแล้ว การเดินทางไปดูแลพื้นที่เพาะปลูกได้รับการเอาใจใส่ดูแลมากขึ้น ทำให้ปัญหาคุณภาพดินไม่ลดลงน้อยลง แต่ก็มีบางพื้นที่เป็นลักษณะ หน้าดินถูกชะล้าง สาเหตุเพราะมีการตัดไม้ทำลายป่ามาก เมื่อพื้นที่ทำกินลดลงจึงทำให้ประชากรบุกรุกทำลายป่าเพื่อจับจองที่ดินทำกินมากขึ้น

4.2 สภาพทางชีวภาพของพืชคลุมดิน และป่าไม้

เมื่อสภาพความชุ่มชื้นของป่าเหือดแห้งลงไป ตลอดจนดินที่มีลักษณะหน้าดินถูกชะล้างทำให้พืชผักพื้นเมืองที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติก็ลดน้อยลงตามไปด้วย แต่ก็ยังพอหากินได้อยู่เรื่อย ๆ เช่น เห็ด และหน่อไม้ เป็นต้น ส่วนผักพื้นเมืองอื่น ๆ เช่น ผักกูด ผักหวาน ผักสาบ ค่อนข้างหายากมากขึ้น สาเหตุหนึ่งเป็นเพราะการหาของป่าของเพื่อนบ้านข้างเคียงมีการตัดต้นทิ้งด้วย ทำให้ไม่มีผลให้กินต่อไปอีก

เมื่อการเดินทางเข้า-ออกหมู่บ้านสะดวกสบายขึ้นประกอบกับอาชีพดั้งเดิม ที่รับจ้างตัดไม้ ทำไม้มาโดยตลอด ผลทำให้การตัดไม้ ทำไม้มากขึ้นตามไปด้วยตลอดจนเพื่อนบ้านข้างเคียงก็เข้ามาลักลอบตัดไม้มากยิ่งขึ้น การขนไม้เข้า-ออกก็สามารถทำได้สะดวกสบายขึ้น โดยบรรทุกทางรถยนต์ และไม้เพียงแต่ขนไม้เท่านั้นนอกจากนี้แล้วยังหาของป่า รวมทั้งสัตว์ป่าด้วย จึงทำให้พื้นที่ป่าไม้ของชุมชนเหลือประมาณ 1 ใน 5 ของพื้นที่ทั้งหมด

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ด้วยสมมติฐานเบื้องต้นที่ว่าการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เช่น ถนน เขื่อน ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ ฯลฯ ซึ่งเป็นของใช้ร่วมกันและเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพของชุมชน เป็นตัวเร่ง ตัวชักนำ ตัวกระตุ้น และจูงใจ ทำให้เกิดภาวะการผลิตและกิจกรรมที่นำมาซึ่งการสร้างงาน รายได้ และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของชุมชนในระยะยาว น่าจะมีส่วนทำให้สภาพทางสังคมหลาย ๆ อย่างของชุมชนเปลี่ยนแปลงไป การศึกษานี้ได้ทำการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้ง 3 ด้าน คือ วิถีชีวิตด้านสังคม วิถีชีวิตด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิตด้านเศรษฐกิจ ในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. วิถีชีวิตด้านสังคม

1.1 สุขภาพอนามัย

ประเด็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเรื่องของสุขภาพอนามัย อันเป็นผลมาจากการทำงานกล่าวคือ เมื่อถนนดีขึ้นแล้วการเปลี่ยนแปลงทางด้านสุขภาพน่าจะมีผลโดยตรงกับจำนวนของการใช้บริการสถานอนามัยหมู่บ้านมากขึ้น การสัญจรเข้า – ออก เพื่อไปใช้บริการโรงพยาบาลประจำอำเภอ / จังหวัดมากขึ้น จากการสอบถามและสัมภาษณ์กลุ่มประชากรใน 5 ละแวกบ้าน ผลการศึกษพบว่าร้อยละ 36.36 ตอบว่าไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับ สุขภาพของเขาที่เป็นผลโดยตรงหรืออ้อมจากการมีถนนเข้าหมู่บ้าน แต่ในขณะที่ร้อยละ 56.06 ตอบว่า “...สุขภาพดีขึ้น หลวงเป็นเอาใจใส่สุขภาพชาวบ้านมากขึ้น มีบริการตรวจสุขภาพประจำปีด้วย...” ซึ่งเมื่อเทียบกับการใช้บริการในแต่ก่อนที่ยังไม่มีถนนเข้าหมู่บ้าน การเดินทางลำบากมาก เนื่องจากสภาพทำเลที่ตั้งบ้านเรือนปลูกเรียงรายไปตามความยาวของถนน บ้านที่อยู่ใกล้สถานอนามัยก็ไม่มีปัญหาอะไรมาก ส่วนบ้านที่ไกลออกไปต้องใช้เวลาในการเดินทางกว่าจะถึงสถานอนามัย เนื่องจากสภาพถนนแต่เดิมเป็นถนนดินโคลน น้ำขังเป็นหลุม เป็นบ่อ ประกอบกับไฟฟ้าสาธารณะของหมู่บ้านก็ไม่มี จึงทำให้ชาวบ้านต้องรักษาด้วยตนเองเสียส่วนใหญ่ โดยขอยามาไว้ที่บ้าน เช่น ยาแก้ปวด แก้ไข้ ยาล้างแผล เป็นต้น โดยไม่ได้รับการตรวจร่างกายแต่อย่างใด เป็นการรักษาตัวเองตามอัธยาศัย และใช้บริการสถานอนามัยก็ต่อเมื่อรักษาด้วยตนเองไม่ไหวแล้ว บางครั้งอาการเกิดสะสมสถานอนามัยก็รักษาไม่ได้จำเป็นต้องนำส่งโรงพยาบาลประจำอำเภอที่ใกล้ที่สุด คือ อำเภอเด่นชัย ประมาณ 30 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางรวม 40 นาที ทำให้เสียเงินทองมากมาย ส่งผลกระทบต่อรายได้หาเช้ากินค่ำ ชาวบ้านบอกว่าเมื่อก่อนการรักษาที่สถานอนามัยรับรักษาไม่ได้ถ้าเป็นโรคที่จำเป็นต้องได้รับการดูแลรักษาต่อเนื่องเป็นประจำ โดยเฉพาะคนชรา จำเป็นต้องนั่งรถไฟออกไป ซึ่งมีวันละ 1 เที่ยวเท่านั้นในตอนบ่าย 14.00 น. เพื่อไปโรงพยาบาลประจำอำเภอเด่นชัยและกลับได้ต้องเป็นตอนสายของวันรุ่งขึ้นประมาณ 10.30 น. ครั้นเมื่อถามต่อไปว่าทำไมไม่ไปทางรถยนต์

ชาวบ้านตอบว่าเอารถยนต์ที่ไหนไปในเมื่อไม่มีรถโดยสารเข้า-ออกหมู่บ้านนี้อยู่แล้ว บางครั้งจำเป็นต้องอาศัยรถยนต์เพื่อนบ้านติดออกไปด้วย ส่วนใหญ่เป็นผู้มีฐานะและบทบาทผู้นำในชุมชน จึงรู้สึกเกรงใจไม่อยากยุ่ง ถ้าเกิดอาการหนักกระทันหันจำเป็นจริง ๆ ก็คงต้องออกเงินช่วยค่าน้ำมันรถเพื่อนบ้านให้ไปส่งโรงพยาบาลต่อไป ซึ่งก็ไม่ค่อยเต็มใจเพราะถนนไม่ดี บางครั้งไม่มีรถยนต์ รถมอเตอร์ไซด์ก็จำเป็นต้องไป หลังจากมีถนนเข้าหมู่บ้านแล้ว การดูแลเรื่องสุขภาพอนามัยดีขึ้น สถานีอนามัยก็ได้รับงบประมาณสร้างที่ทำการใหม่เป็นการพัฒนาต่อเนื่องจากสภาพเดิม โดยที่ทำการเดิมก็ใช้เป็นที่พักของเจ้าหน้าที่อนามัยซึ่งแต่ก่อนต้องไปพักนอกหมู่บ้าน สวัสดิการ ต่าง ๆ ก็เริ่มดีขึ้นเรื่อย ๆ การรับรู้ข่าวสารด้านสุขภาพอนามัยก็ดีขึ้นรวมถึงสถานการณ์โรคติดต่อทำให้ชาวบ้านรู้วิธีป้องกันและห่วงใยสุขภาพมากขึ้น ส่วนร้อยละที่เหลือ 7.58 ตอบว่าสุขภาพอนามัยของเขาดีขึ้นกว่าเดิมเล็กน้อยไม่เปลี่ยนแปลงมากมาย ส่วนคำตอบผู้นำที่มองในภาพรวมของการพัฒนาทางด้านสุขภาพอนามัยก็มีความคิดเห็นสอดคล้องกับกลุ่มประชากร เช่นกันคือ การเดินทางไปติดต่อขอรับบริการสถานีอนามัยดีขึ้น สะดวกสบายขึ้นทั้งโรงพยาบาลประจำอำเภอ / จังหวัด ด้วยสุขภาพส่วนใหญ่ของหมู่บ้านอยู่ในเกณฑ์ดี โดยร้อยละ 52.94 ตอบว่ามีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสุขภาพอนามัยในทางที่ดีขึ้น ส่วนร้อยละ 47.06 ตอบว่าเปลี่ยนแปลงบ้างเล็กน้อยถึงปานกลาง

ตารางที่ 5 การเปลี่ยนแปลงด้านสุขภาพอนามัย

ขนาดการเปลี่ยนแปลง	กลุ่มประชากรตอบ		กลุ่มผู้นำตอบ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เปลี่ยนแปลงมาก	37	56.06	9	52.94
เปลี่ยนแปลงปานกลาง	5	7.58	8	47.06
ไม่เปลี่ยนแปลงและไม่ตอบ	24	36.36	-	-
รวม	66	100.00	17	100.00

1.2 การศึกษา

สืบเนื่องจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรเกี่ยวกับขนาดครอบครัว โดยเฉลี่ยมีสมาชิก 3-5 คน และประชากรส่วนใหญ่ที่พบเป็นเด็ก แม่บ้าน และคนชรา พบว่าครอบครัวประชากรส่วนใหญ่ประกอบไปด้วย แม่บ้าน เด็ก และคนชราในครอบครัวที่มีสมาชิก 3 คน ส่วนครอบครัวที่มีสมาชิก 4 คน ส่วนใหญ่พบคนชรา แม่บ้านและเด็ก 2 คน มีส่วนน้อยเท่านั้นที่พบพ่อบ้านปะปนด้วย ผู้ศึกษาถามต่อว่าเวลาที่คนวัยรุ่นไม่มีในชุมชนนั้นไปเรียนต่อในระดับสูงขึ้นกว่าเดิมหรือไปทำงานนอกหมู่บ้าน และเป็นผลโดยตรงจากโครงการถนนเข้าหมู่บ้านหรืออย่างไร

ชาวบ้านร้อยละ 40.91 ตอบว่า “...หลังจากมีถนนเข้าหมู่บ้านแล้ว ลูกหลานก็ได้ไปเรียนสูงขึ้น เปรียบกับเมื่อตะก่อน เมื่อยังไม่มีถนน โผจะส่งลูกเรียนต่อต้องมีสะดังค์นั๊ก...” สาเหตุเพราะต้องเสียค่าใช้จ่ายในส่วนที่เป็นเงินค่าหอพัก และไม่มีการรับส่งถึงหมู่บ้าน เนื่องจากสภาพถนนไม่ดีบางครอบครัวก็นำไปฝากไว้ที่บ้านญาติแต่ก็เป็นส่วนน้อย ส่วนประชากรร้อยละ 28.79 ตอบว่าบุตรยังเล็กอยู่และกำลังศึกษาอยู่ แต่มีความต้องการส่งบุตรหลานเรียนต่อในระดับสูงขึ้นแน่นอน ร้อยละ 30.30 ตอบว่าจบไปแล้วไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ส่วนคำตอบของผู้นำก็สนับสนุนข้อมูลการเปลี่ยนแปลงการศึกษาคือ ร้อยละ 52.94 ชาวบ้านส่งบุตรหลานไปเรียนต่อในระดับสูงขึ้นมากกว่าเดิม ส่วนร้อยละ 41.18 ตอบว่ามีบางครอบครัวที่สามารถส่งบุตรหลานไปเรียนต่อสูงขึ้นและร้อยละ 5.88 ไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงข้อมูลการศึกษาสูงสุดของชุมชน ผลปรากฏว่ากลุ่มประชากรร้อยละ 62.12 จบไม่เกินชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 รองลงมาร้อยละ 24.23 จบชั้นมัธยมศึกษา ร้อยละ 7.58 จบชั้นอุดมศึกษา ส่วนที่เหลือร้อยละ 6.07 จบระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพจนถึงระดับอนุปริญญา แต่ไม่ถึงระดับปริญญาตรี ส่วนการศึกษาสูงสุดในกลุ่มผู้นำร้อยละ 41.19 จบชั้นมัธยมศึกษา รองลงมา ร้อยละ 29.41 จบชั้นอุดมศึกษา ร้อยละ 11.76 จบไม่เกินชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เหลือร้อยละ 17.64 จบระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพถึงระดับปริญญาตรีในสัดส่วนลดเท่า ๆ กัน

ประเด็นที่น่าสังเกต คือ สมาชิกในกลุ่มผู้นำมีส่วนของผู้มีการศึกษาสูงกว่ากลุ่มประชากร ซึ่งแสดงถึงการมีฐานะทางเศรษฐกิจ และโอกาสทางสังคมที่สูงกว่า ทำให้กลุ่มผู้นำมีสถานภาพ และบทบาททางสังคมของชุมชนที่สูงตามไปด้วย เพราะชุมชนยังยึดติดอยู่กับระบบอุปถัมภ์มาก ในลักษณะคนจนพึ่งคนรวย

ตารางที่ 6 ระดับการศึกษาสูงสุด

ระดับการศึกษา	กลุ่มประชากร ตอบ		กลุ่มผู้นำ ตอบ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า ป.6	41	62.12	2	11.76
ม.1 – ม.3	16	24.23	7	41.19
ม.4 – ม.6	5	7.58	5	29.41
ปวช.	1	1.52	1	5.88
ปวส.	2	3.03	-	-
อนุปริญญา	1	1.52	1	5.88
ปริญญาตรี	-	-	1	5.88
รวม	66	100.00	17	100.00

ตารางที่ 7 การเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษา

ขนาดการเปลี่ยนแปลง	กลุ่มประชากร ตอบ		กลุ่มผู้นำ ตอบ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เปลี่ยนแปลงมาก	27	40.91	9	52.94
เปลี่ยนแปลงปานกลาง	19	28.79	7	41.18
ไม่เปลี่ยนแปลงและไม่ตอบ	20	30.30	1	5.88
รวม	66	100.00	17	100.00

1.3 การรวมกลุ่มและการมีส่วนร่วมเพื่อการตัดสินใจใด ๆ ของบุคคลภายในชุมชน การเปลี่ยนแปลงในระบบกลุ่มทางสังคมมีปัจจัยหลายอย่างที่เกี่ยวข้อง ทั้งภายในและภายนอกของสังคมเอง ถ้าเกิดการเปลี่ยนแปลงในส่วนใดส่วนหนึ่งแล้วก็จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในส่วนอื่น ๆ ต่อไป นอกจากนี้แล้วส่วนประกอบต่าง ๆ ภายในสังคมอาจเกิดการขัดแย้งกันเองได้จนเกิดภาวะตึงเครียดและขยายผลมากขึ้นตามลำดับ

จากการสอบถามและการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านถึงการรวมกลุ่ม จัดตั้งกลุ่มในชุมชน ซึ่งเป็นแกนกลางที่สำคัญในการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน ตั้งแต่ก่อนและหลังโครงการถนนเข้าหมู่บ้านกลุ่มที่มีการจัดตั้งแรก ๆ ของหมู่บ้านคือ กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) รองลงมาก็เป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มแม่บ้าน คณะกรรมการวัด คณะกรรมการโรงเรียน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเยาวชน โดย 3 กลุ่มหลังมีการจัดตั้งหลังจากมีโครงการถนนเข้าหมู่บ้านแล้ว และเมื่อสอบถามถึงเหตุผลของความล่าช้าในการจัดตั้งกลุ่มทั้ง 3 กลุ่มนั้นผู้ใหญ่บ้านตอบว่า “...ราชการเป็นมาบอกหือมีการตั้งกลุ่ม ลำพังจาวบ้านมันก็จน เขาห่วงทำมาหากิน เลยมึ้นใครสนใจที่จะเสียสละ รวมกลุ่มไปก็เท่าอัน มันก็จนเหมือนเก่า...” ยิ่งเมื่อมีการพัฒนาเส้นทางเข้าหมู่บ้านการเดินทางออกไปนอกชุมชน เพื่อหารายได้ก็ทำได้สะดวกยิ่งขึ้น และเมื่อถามต่อไปว่ากลุ่มอาชีพอื่น ๆ ทำไมไม่รวมตัวกันขึ้นมา เช่น กลุ่มอาชีพทางการเกษตร และการเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตร ผู้ใหญ่บ้านก็ตอบว่าทำการเพาะปลูกก็ไม่ได้ผลจัดกลุ่มได้อย่างไร เนื่องจากไม่มีน้ำ เพราะต้องรอน้ำฝนอย่างเดียว มีบางพื้นที่เท่านั้นที่ติดน้ำยมก็อาศัยน้ำยมใช้ในการเพาะปลูกได้ ในช่วงฤดูแล้งจริง ๆ หมู่บ้านต้องขอความช่วยเหลืออำเภอบรรทุกน้ำมาใช้อุปโภคและบริโภคก็มี แต่ปัจจุบันองค์การบริหารส่วนตำบลดูแลและช่วยเหลือแทน ทำให้ไม่ขาดแคลนน้ำมากเท่าไร

จากการสอบถามและสัมภาษณ์กลุ่มประชากรถึงการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มองค์กรภายในหมู่บ้านว่ามีการเปลี่ยนแปลงอะไรบ้างหลังจากมีถนนเข้าหมู่บ้าน ประชากรร้อยละ 3.03 เท่านั้นที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม ส่วนร้อยละ 93.94 ไม่เข้าร่วมกลุ่ม และร้อยละ 3.03 ไม่ตอบและไม่ทราบ ส่วนคำตอบของกลุ่มผู้นำก็สอดคล้องคือ ร้อยละ 6.25 ประชากรเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม ร้อยละ 75.00 ไม่เข้าร่วมกลุ่มและร้อยละ 18.75 ไม่ตอบและไม่ทราบ สาเหตุที่อาจเป็นไปได้ก็คือกลุ่มประชากรส่วนใหญ่ที่ไม่เข้าร่วมกลุ่มเพราะอาจมีทัศนคติไม่ดีต่อผู้นำกลุ่ม หรือเป็นเพราะความจนไม่สามารถเสียสละเวลาให้กับชุมชนได้ และชาวบ้านมีความคิดเสมอที่ว่า ผู้ที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ควรเป็นผู้มีฐานะและมีเวลาให้กับชุมชน ถ้าพึ่งพวกเขาเองยากจนคงไม่มีเวลาให้จึงไม่เข้าร่วม บางครั้งที่มีชื่ออยู่ในกลุ่มคณะกรรมการก็ถูกจับแต่งตั้งไป การแสดงความคิดเห็นร่วมกันภายในกลุ่มไม่มีเหตุผลเป็นเพราะไม่อยากขัดใจกลุ่มผู้นำ และไม่ทำให้ตนเองลำบาก ครั้นเวลาลำบากจะไปพึ่งใครอย่างน้อยได้พึ่งพาอาศัยรถเดินทางออกนอกหมู่บ้านเข้าเมืองติดต่อดูธุระสำคัญบ้าง และบางครั้งเจ็บไข้ได้ป่วยก็ได้อาศัยรถไปส่งหาหมอบ้าง เมื่อถามต่อไปถึงการเข้าร่วมประชุมสมาชิกกลุ่มได้ไปเข้าร่วมกันมากน้อยขนาดไหน กลุ่มประชากรร้อยละ 66.67 ไม่ไป ส่วนร้อยละ 3.03 ไปประชุมทุกครั้ง และร้อยละ 30.30 ประชุมบางครั้ง ส่วนคำตอบของกลุ่มผู้นำเป็นผู้มองในภาพรวมของการเข้าร่วมประชุมกลุ่มตอบว่าร้อยละ 5.88 ประชากรมาประชุมทุกครั้ง ร้อยละ 76.47 มาประชุมบางครั้ง ส่วนร้อยละ 17.65 ไม่มาประชุมเพราะอาจติดธุระมาไม่ได้ และอาศัยเพื่อนสมาชิกกลุ่มเล่าให้ฟัง เมื่อถามต่อไปถึงการแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมกลุ่มประชากรร้อยละ 80.30 นั่งฟังเฉย ๆ ไม่แสดงความคิดเห็น ส่วนร้อยละ 19.70 ร่วมแสดงความคิดเห็นเป็นบางครั้ง และเมื่อถามต่อไปว่าทำไมไม่แสดงความคิดเห็นบ้าง กลุ่มประชากรตอบว่า “...ไม่อยากขัดใจ อยากมีเรื่อง คนอื่นจะมาจ้งเฮงเข้าไปแสม ประชุมมาว่าจะไค้ไค้อจะนั่น...” ส่วนคำตอบกลุ่มผู้นำมองในภาพรวมของการประชุมคือ ผู้นำร้อยละ 11.76 ตอบว่าประชากรร่วมแสดงความคิดเห็น ร้อยละ 76.48 ประชากรร่วมแสดงความคิดเห็นเป็นบางครั้งส่วนที่เหลือร้อยละ 11.76 ตอบว่าประชากรส่วนน้อยเท่านั้นที่รับฟังและไม่แสดงความคิดเห็น

ตารางที่ 8 การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มองค์กรในหมู่บ้าน

สมาชิกองค์กรชุมชน	กลุ่มประชากร ตอบ		กลุ่มผู้นำ ตอบ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เป็น	2	3.03	1	6.25
ไม่เป็น	62	93.94	13	75.00
อื่นๆ ไม่ตอบ	2	3.03	3	18.75
รวม	66	100.00	17	100.00

ตารางที่ 9 การเข้าร่วมประชุมสมาชิกกลุ่ม

การเข้าร่วมประชุม	กลุ่มประชากร ตอบ		กลุ่มผู้นำ ตอบ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ทุกครั้ง	2	3.03	1	5.88
บางครั้ง	20	30.30	13	76.47
อื่นๆ ไม่ไป	44	66.67	3	17.65
รวม	66	100.00	17	100.00

ตารางที่ 10 การแสดงความคิดเห็นในการประชุมชาวบ้าน

การแสดงความคิดเห็น	กลุ่มประชากร ตอบ		กลุ่มผู้นำ ตอบ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ร่วมแสดงความคิดเห็น	-	-	2	11.76
บางครั้ง	13	19.70	13	76.48
ไม่เคย	53	80.30	2	11.76
รวม	66	100.00	17	100.00

2. วิถีชีวิตด้านวัฒนธรรม

2.1 การให้ความร่วมมือกับชุมชนและบทบาทของบุคคลในชุมชน มีความเชื่อและคาดหวังกันอยู่ประการหนึ่งว่าเมื่อชุมชนในชนบทได้มีการติดต่อกับชุมชนภายนอกมากขึ้นและมีโครงสร้างทางอาชีพเปลี่ยนไป การร่วมมือในกิจกรรมของชุมชนก็ลดน้อยลง ซึ่งผู้ศึกษาต้องการทราบว่า การยอมรับอารยธรรมจากภายนอกได้ส่งผลแพร่กระจายกระทบกระเทือน

วัฒนธรรม และชนบประเพณีที่เป็นสิ่งเชื่อมโยงสมาชิกของสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างเป็นปึกแผ่นมาตั้งแต่ตั้งเดิมนั้น ภูกระทบกระเทือนไปบ้างหรือไม่ และการมีโครงการถนนเข้าหมู่บ้านมีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ ผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มประชากร ปรากฏว่าร้อยละ 92.42 เข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้งทั้งงานพัฒนาหมู่บ้านและงานกิจกรรมประเพณีวันเทศกาลสำคัญ ส่วนร้อยละ 3.03 เข้าร่วมเป็นบางครั้งและร้อยละ 4.55 ไม่มีผลและไม่ตอบ ทางด้านกลุ่มผู้นำตอบสอดคล้องสนับสนุนเช่นกัน คือ ร้อยละ 58.82 ประชากรเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง ร้อยละ 29.41 ให้ความร่วมมือเป็นบางครั้งส่วนร้อยละ 11.77 ไม่มีผลและไม่ตอบ

ประเด็นที่น่าสังเกตเป็นพิเศษคือ กลุ่มประชากรร้อยละ 56.06 เข้าประชุมชาวบ้านทุกครั้งและร้อยละ 43.94 เข้าประชุมเป็นบางครั้ง ส่วนคำตอบกลุ่มผู้นำก็สนับสนุนเช่นกันคือร้อยละ 94.12 ประชากรเข้าประชุมทุกครั้ง ส่วนร้อยละ 5.88 เข้าประชุมเป็นบางครั้ง การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาและกิจกรรมประเพณีของหมู่บ้านชาวบ้านให้ความสำคัญมากกว่าการรวมกลุ่มการจัดตั้งกลุ่ม อาจเป็นไปได้ว่ากิจกรรมการพัฒนาเป็นสิ่งที่เป็นรูปธรรมชัดเจนและได้ประโยชน์โดยตรง นอกจากนี้กลุ่มประชากรยังบอกอีกว่าถ้าใครไม่ได้เข้าร่วมพัฒนาหมู่บ้านเขาก็ฝากเงินไว้เป็นค่าน้ำ ค่าน้ำหรี ช่วยเหลืองานแทนตัวเอง ส่วนกิจกรรมประเพณีของหมู่บ้านแสดงให้เห็นว่าความคิด ความเชื่อ และความศรัทธาต่อพุทธศาสนาของชาวชนบทนั้นมีมาก ประชากรส่วนใหญ่ยังยึดมั่นอยู่กับขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของบรรพบุรุษ การเข้าร่วมมีสถานภาพและบทบาทในแต่ละกลุ่มสังคมย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ในการเร่งรัดตลอดจนปรับปรุงสังคมให้พัฒนาอย่างขึ้นไป

ตารางที่ 11 การให้ความร่วมมือกับชุมชน

การให้ความร่วมมือ	กลุ่มประชากร ตอบ		กลุ่มผู้นำ ตอบ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ทุกครั้ง	61	92.42	10	58.82
บางครั้ง	2	3.03	5	29.41
ไม่มีผลและไม่ตอบ	3	4.55	2	11.77
รวม	66	100.00	17	100.00

ตารางที่ 12 การเข้าร่วมประชุมชาวบ้าน

การเข้าร่วมประชุม	กลุ่มประชากร ตอบ		กลุ่มผู้นำ ตอบ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ทุกครั้ง	37	56.06	16	94.12
บางครั้ง	29	43.94	1	5.88
รวม	66	100.00	17	100.00

2.2 ความคิดเห็นต่อสถานการณ์ในชุมชนและความตื่นตัวทางด้านสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ

จากสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากการดำเนินการ โครงการพัฒนาของรัฐที่ผ่านมา ไม่คำนึงถึงผลกระทบจากการพัฒนา มุ่งพัฒนาแต่ตัวเลขความสำคัญของวัฒนธรรมชุมชน ผลที่ตามมา คือ ความเสื่อมโทรมทางสังคม และสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เป็นเพราะมีการนำเข้ากิจกรรมใหม่ที่เป็นสิ่งแปลกปลอมไปจากกิจกรรมปกติ ในลักษณะเป็นตัวเร่ง ตัวชักนำ ตัวกระตุ้น และจงใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในสังคม การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นช้าหรือเร็ว ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบและปัจจัยของสังคมนั้น ผลกระทบจากสถานการณ์ดังกล่าว ทำให้ชุมชนเกิดความตื่นตัวและแสดงความคิดเห็นร่วมกันต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในรูปแบบของการกำหนดบรรทัดฐานทางสังคม เพื่อควบคุม สังคมให้ยึดถือปฏิบัติร่วมกัน ตลอดจนสถานภาพและบทบาทของคนในชุมชน ผลดีในทางอ้อมนอกจากเป็นการกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความรัก และห่วงหาพันพวยการของชุมชนแล้วยังเป็นการกีดกันคนภายนอกที่เข้ามาแย่งชิงทรัพยากรอีกด้วย จากการสอบถามและสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำเกี่ยวกับสถานการณ์ทางด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่เห็นได้ชัดเจนคือ ป่าไม้ถูกตัดและทำลายมาก ผลทำให้คุณภาพดินเสื่อมโทรมลงเป็นลักษณะหน้าดินถูกชะล้างเพราะไม่มีต้นไม้อายุชุกชับน้ำปกคลุมผิวดิน พืชคลุมดินก็ไม่มี ห้วย หนอง บึง ก็แห้งแล้งตามไปด้วย กุ้ง หอย ปู ปลาที่เคยมีก็หมดไป การทำมาหากินอาศัยของป่าก็ฝืดเคืองไปด้วย สำหรับกรณีดังกล่าวกลุ่มผู้นำตอบว่าทุกคนตื่นตัวในเรื่องป่าไม้กำลังจะหมดไปนี้มาก ถ้าขึ้นปล่อยไว้คงจะไม่มีให้ลูกหลานได้เห็นธรรมชาติอย่างนี้อีก ผู้ศึกษาจึงถามต่อไปว่าเป็นผลมาจากการพัฒนาเส้นทางเข้าหมู่บ้านหรือเปล่า กลุ่มผู้นำตอบว่า "...ก็มีส่วนใจ บ่เตี่ยวบ้านข้างเคียงเป็นก็ตื่นตัวในเรื่องป่าไม้ที่ถูกตัดตึก ๆ และก็ห้ามตัดไปแล้ว..." โดยแต่ละหมู่บ้านได้กำหนดข้อบังคับในการใช้ทรัพยากรของชุมชนตัวเองมากขึ้น และกีดกันคนภายนอกเข้าไปทำลายด้วย ดังนั้นทางหมู่บ้านจึงกำหนดข้อห้ามการตัดไม้ทำลายป่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 เป็นต้นมาเป็นลักษณะห้ามทั้งคนภายในชุมชนและคนภายนอกด้วย โดยกลุ่มผู้นำร้อยละ 76.48 มีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันให้หยุดตัดไม้ทำลายป่าเพื่อฟื้น

พู่สภาพธรรมชาติ ร้อยละ 11.76 ตอบว่าป่ายังมีความอุดมสมบูรณ์อยู่ไม่เป็นไร และร้อยละ 11.76 ไม่มีผลและไม่ตอบ ส่วนความคิดเห็นของกลุ่มประชากรต่อสถานการณ์ป่าไม้และมีความตื่นตัวในเรื่องข้อห้ามให้หยุดตัดไม้ทำลายป่าครั้งนี้ คือ ประชากรร้อยละ 24.24 เห็นด้วยกับการออกข้อห้ามตัดไม้ทำลายป่า ร้อยละ 16.67 ไม่จำเป็นเพราะป่ายังมีความอุดมสมบูรณ์อยู่ และร้อยละ 59.09 ไม่มีผลและไม่ตอบ

ประเด็นที่น่าสังเกตคือกลุ่มประชากรส่วนใหญ่ (ไม่เห็นด้วยกับไม่ตอบ) แสดงความคิดเห็น และตื่นตัวต่อสถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมขัดแย้งกับกลุ่มผู้นำ อาจเป็นเพราะอาชีพประชากรส่วนใหญ่ที่ยังรับจ้างตัดไม้ ทำไม้ และแปรรูปไม้

ตารางที่ 13 ความคิดเห็นต่อสถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม

ความคิดเห็น	กลุ่มประชากร ตอบ		กลุ่มผู้นำ ตอบ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เห็นด้วย	16	24.24	14	76.48
ไม่เห็นด้วย	11	16.67	2	11.76
ไม่มีผลและไม่ตอบ	39	59.09	2	11.76
รวม	66	100.00	17	100.00

สถานการณ์ทางสังคมของชุมชนที่ประสบอยู่คือชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นเด็ก แม่บ้าน และคนชรา ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนามาก เพราะคนวัยพัฒนาคือคนวัยรุ่นเหลือน้อยมาก ในชุมชน ที่เหลืออยู่ก็มีปัญหาสุขภาพจิตมาพัวพัน ส่วนที่เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนา ก็ไปทำงานนอกชุมชนและกลับมาช่วงเทศกาลวันสำคัญเท่านั้น ปัญหาดังกล่าวเช่นนี้กลุ่มผู้นำให้ความเห็นว่าคงแก้ที่ปลายเหตุไม่ได้เพราะยังติดปัญหาความยากจน การที่วัยรุ่นกลับมาทำงานและพัฒนาในหมู่บ้านของตนเองเป็นเรื่องที่ยากและใช้เวลานาน การแก้ปัญหาที่ดีที่สุดตอนนี้คือเยาวชนที่กำลังเรียนหนังสืออยู่ขณะนี้ซึ่งจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่เป็นแกนนำสำคัญในการพัฒนาหมู่บ้าน ตั้งแต่มีโครงการถนนเข้าหมู่บ้านแล้วทางราชการก็ได้เข้ามาช่วยเหลือมากมาย โดยเฉพาะการสนับสนุนให้มีการจัดตั้งกลุ่มเยาวชนเพื่อให้เยาวชนได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ไม่หลงมึนเมาสุขภาพจิต โดยการส่งเสริมให้เยาวชนเล่นกีฬาและจัดแข่งขันกีฬาเยาวชนกับหมู่บ้านอื่น ๆ โดยคณะกรรมการโรงเรียนเป็นผู้ประสานขอให้ทางราชการสนับสนุนรางวัลรวมทั้งค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่จำเป็นเพื่อให้กิจกรรมเป็นรูปธรรมชัดเจนยิ่งขึ้น ทำให้เยาวชนเกิดความรู้สึกรักและหวงแหนถิ่นกำเนิดตัวเองมากยิ่งขึ้น ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามที่ปลูกฝังกันมาตั้งแต่เดิมตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ

และพร้อมที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีของสังคมต่อไป ส่วนปัญหาคนชราหลังจากมีโครงการถนนเข้าหมู่บ้านแล้วทางราชการก็สนับสนุนให้มีการจัดตั้งกลุ่มผู้สูงอายุขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันสวัสดิภาพของคนชราให้ดียิ่งขึ้น สุขภาพอนามัยคนชราไม่ได้ถูกทอดทิ้งเหมือนแต่ก่อน มีการตรวจเช็คสุขภาพอนามัยเป็นประจำทุกปี ส่วนกลุ่มแม่บ้านตั้งแต่มีโครงการถนนเข้าหมู่บ้านแล้ว การเดินทางไปมาก็สะดวกยิ่งขึ้น กิจกรรมภายนอกชุมชนของกลุ่มแม่บ้านก็มีบทบาทมากขึ้นเป็นการร่วมทำกิจกรรมงานประเพณีกับทางอำเภอและจังหวัด เป็นการเปิดโอกาสให้สตรีได้ใช้ความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่มากกว่าเดิม และเป็นความหวังอยู่อย่างหนึ่งในเรื่องการมีอาชีพและตำแหน่งงานใหม่ ๆ เกิดขึ้น แต่ก่อนที่ยังไม่มีถนนเข้าหมู่บ้านกิจกรรมภายในกลุ่มแม่บ้านไม่มีการรวมกลุ่มตามระเบียบราชการกำหนดเท่านั้น สำหรับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจในชุมชนที่เป็นผลทำให้รายได้ของชุมชนลดลง สาเหตุเป็นเพราะอาชีพเดิมที่เคยรับจ้างตัดไม้ทำไม้ เผล่านและหาของป่าเริ่มลดลงเนื่องจากชุมชนออกข้อห้ามตัดไม้ทำลายป่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 เป็นต้นมา ทำให้รายได้ของประชากรลดลงมาก เงินที่ออมก็ถูกนำมาใช้มากขึ้น พฤติกรรมการบริโภคยังเหมือนเดิมจนในที่สุดเงินออมหมดต้องออกนอกชุมชนไปรับจ้างต่างถิ่นทั้งในประเทศและนอกประเทศ บางคนโชคดียังได้ทำในสิ่งที่ตนเองถนัดคือ ทำไม้ บางคนโชคร้ายก็ไปเป็นแรงงานไร้ฝีมือในเมืองใหญ่ รายได้ก็ไม่พอจนเจ็ครอบครัวกลับถิ่นกำเนิดมารับจ้างในหมู่บ้านตามเดิม เช่น รับจ้าง ถางหญ้าพื้นที่ไร่ พื้นที่สวนและเก็บผลผลิตเป็นต้น การบริโภคอาหารก็ไม่ครบถูกต้องอย่างแต่ก่อน เพราะของป่าหายากขึ้น สัตว์ป่าก็ลดลง มีแค่พืชพันธุ์พื้นเมืองที่พอจะหากินได้ เงินทองรับจ้างก็เก็บไว้ซื้อข้าว เครื่องครัว เครื่องใช้ต่าง ๆ ที่จำเป็น ความตื่นตัวต่อสถานการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นทำให้ชาวบ้านเริ่มเห็นความสำคัญและเข้าร่วมกับกลุ่มทรัพย์สินที่เพิ่งจัดตั้งใหม่ในปี พ.ศ. 2542 นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี

จากการศึกษาความคิดเห็นต่อสถานการณ์ในชุมชนตลอดทั้ง ความตื่นตัวทางด้านสังคมและเศรษฐกิจโดยเน้นศึกษาที่ประชาชนมีส่วนร่วมสนับสนุนให้มีการจัดตั้งกลุ่มทั้ง 4 กลุ่มและความเคลื่อนไหวของชุมชนที่มีต่อการเข้าร่วมกลุ่มพบว่ายังไม่มีมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเด่นชัด เพราะการร่วมกลุ่มยังมีลักษณะหลวมในเชิงปฏิบัติอยู่มากจึงไม่ได้นำเสนอผลการศึกษาเป็นตัวเลข สนับสนุนข้อมูลให้ชัดเจนยิ่งขึ้น แต่เพียงต้องการศึกษาชี้ให้เห็นถึงจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นและเป็นผลต่อเนื่องมาจากโครงการถนนเข้าหมู่บ้าน

2.3 การสืบทอดอาชีพเดิมของบรรพบุรุษ

ก่อนมีการพัฒนาโครงการถนนเข้าสู่หมู่บ้าน ประชากรส่วนมากมีอาชีพตัดไม้ ทำไม้ และรับจ้างแปรรูปไม้ เป็นอาชีพหลักมาตลอด จนได้ไปรับจ้างทำไม้ถึงประเทศเขมร และพม่าก็มีบางคนโชคดียังได้เงินได้ทองกลับมาถิ่นฐานตัวเอง บางคนโชคร้ายก็โดนกับระเบิดกลับมาพิกลพิการ

เสียแขนเสียขาอยู่เป็นภาระครอบครัวมาก แต่ก็มีส่วนน้อย หลังจากมีถนนเข้าหมู่บ้านแล้วผู้ใช้แรงงานก็มีส่วนพบปะกับผู้คนต่างถิ่นได้สะดวกรวดเร็วมากขึ้น การรับรู้ข้อมูลข่าวสารดีขึ้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มีได้มีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในอาชีพทำไม้ของประชากรอย่างเด่นชัด เมื่อสภาพป่าไม้ทรุดโทรมลง ชุมชนจึงร่วมกันออกข้อห้ามตัดไม้ทำลายป่าในปี พ.ศ. 2542 เป็นต้นมา เนื่องจากชุมชนไม่มีการส่งเสริมอาชีพอื่น จึงทำให้ประชากรส่วนใหญ่ยังคงมีอาชีพรับจ้างทำไม้เหมือนเดิม ถึงแม้ไม่มีงานรับจ้างทำไม้ ประชากรก็รับจ้างทั่วไปภายในชุมชน เช่น ถางหญ้าพื้นที่ไร่ พื้นที่สวน รับจ้างหักข้าวโพด ตลอดจนงานรับจ้างทั่วไป บางครอบครัวถึงแม้มีที่ดินเพาะปลูกก็ปล่อยว่างเปล่า บางครอบครัวก็ทำสวนผลไม้ เช่น กล้วย มะม่วง มะขาม โดยไม่ค่อยสนใจดูแลผลผลิตเท่าที่ควร เป็นเพราะพื้นที่เพาะปลูกอาศัยเพียงน้ำฝนเท่านั้น ผลผลิตจึงไม่แน่นอน ทำให้ประชากรยังคงยึดอาชีพรับจ้างทั่วไปเป็นอาชีพหลัก ซึ่งแสดงถึงการสืบทอดอาชีพเดิมของบรรพบุรุษในลักษณะกระจายไม่แน่นอน จากการสอบถามและสัมภาษณ์กลุ่มประชากรในพื้นที่พบว่า ประชากรส่วนใหญ่ ร้อยละ 65.15 ตอบว่า “...รับจ้างทั่วไปช่วงหน้าไฮ่ก็ไปทำไฮ่...” และร้อยละ 34.85 ตอบว่าไม่แน่นอน บางทีก็เผาถ่าน หาของป่าบ้างเป็นต้น แต่สำหรับคำตอบของกลุ่มผู้นำก็สอดคล้องสนับสนุนเช่นกัน คือ ร้อยละ 64.71 ประชากรยังรับจ้างอยู่เหมือนเดิมและร้อยละ 35.29 ตอบว่าไม่แน่นอน จากการสังเกตต่อไปพบว่าถึงแม้จะไม่ได้รับจ้างทำไม้ ก็รับจ้างทั่วไปภายในชุมชนได้เพราะเหตุที่ว่าของป่ายังพอให้มีหากินอยู่บ้าง โดยเฉพาะพืชพันธุ์พื้นเมืองต่าง ๆ แต่สำหรับสัตว์ป่าก็พอมิแต่ก็หายากขึ้นทุกวัน

ตารางที่ 14 การสืบทอดอาชีพเดิมของบรรพบุรุษ

การสืบทอดอาชีพ	กลุ่มประชากร ตอบ		กลุ่มผู้นำ ตอบ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
สืบทอด	43	65.15	11	64.71
ไม่แน่นอน	23	34.85	6	35.29
รวม	66	100.00	17	100.00

3. วิถีชีวิตด้านเศรษฐกิจ

3.1 การประกอบอาชีพหลัก / อาชีพรอง

จากการสอบถามและสัมภาษณ์กลุ่มประชากรถึงขนาดของการถือครองที่ดินเพื่อประกอบอาชีพพบว่าร้อยละ 40.91 ไม่มีที่ดินทำกิน ร้อยละ 30.30 ถือครองที่ดินจำนวน 1 – 5 ไร่ ร้อยละ 15.15 ถือครองที่ดินจำนวน 6 – 10 ไร่ ร้อยละ 12.12 ถือครองที่ดินจำนวน 11 – 15 ไร่

และร้อยละ 1.52 ถือครองที่ดินมากกว่า 15 ไร่ การถือครองที่ดินทั้งหมดไม่ได้เช่า เป็นของตัวเอง โดยทั้งหมดและที่ดินดังกล่าวก็อาศัยน้ำฝนและน้ำขมเท่านั้น

อาชีพหลักที่ทำรายได้ให้แก่ครอบครัวมากที่สุดกระจายอยู่ใน 3 อาชีพคือ ร้อยละ 71.43 รับจ้างร้อยละ 12.70 ทำไร่ทำสวนและร้อยละ 11.11 ค้าขาย ส่วนร้อยละ 4.76 อื่น ๆ และว่างงาน ส่วนคำตอบของกลุ่มผู้นำก็สอดคล้องสนับสนุนเช่นกันคือประชากรร้อยละ 76.47 มีอาชีพรับจ้างและร้อยละ 23.53 ทำไร่ ทำสวน

กรณีอาชีพรองของกลุ่มประชากรที่ศึกษาพบว่า ร้อยละ 38.71 ทำไร่ทำสวน ร้อยละ 19.35 รับจ้าง และร้อยละ 16.13 เผาถ่าน ส่วนอาชีพรองอื่น ๆ ที่มีลักษณะกระจายคือ ค้าขายร้อยละ 9.68 ทอผ้าร้อยละ 9.68 เช่นกันและร้อยละ 6.45 หาปลา ส่วนคำตอบของกลุ่มผู้นำคือร้อยละ 52.95 ประชากรมีอาชีพรองคือเผาถ่านร้อยละ 11.76 รับจ้างและร้อยละ 35.29 ไม่มีและไม่ตอบ

ประเด็นที่น่าสังเกตคือการมีโครงการถนนเข้าหมู่บ้านแล้ว ประชากรในพื้นที่ จำนวนเกินครึ่งมีอาชีพหลักคือรับจ้าง ส่วนอาชีพรองคือ ทำไร่ ทำสวน และเผาถ่านตามลำดับ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการสืบทอดอาชีพของบรรพบุรุษเดิมเอาไว้บ้าง

ตารางที่ 15 ขนาดการถือครองที่ดินโดยเฉลี่ยของประชากร

จำนวนที่ดิน	กลุ่มประชากร ตอบ	
	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มี	27	40.91
1-5 ไร่	20	30.30
6 - 10 ไร่	10	15.15
11 - 15 ไร่	8	12.12
มากกว่า 15 ไร่	1	1.52
รวม	66	100.00

ตารางที่ 16 จำนวนประชากรแยกตามอาชีพหลัก

อาชีพหลัก	กลุ่มประชากร ตอบ		กลุ่มผู้นำ ตอบ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
รับจ้าง	45	71.43	13	76.47
ทำไร่ ทำสวน	8	12.70	4	23.53
ค้าขาย	7	11.11	-	-
อื่นๆ ว่างาน	3	4.76	-	-
รวม	66	100.00	17	100.00

ตารางที่ 17 จำนวนประชากรแยกตามอาชีพรอง

อาชีพรอง	กลุ่มประชากร ตอบ		กลุ่มผู้นำ ตอบ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
รับจ้าง	13	19.35	2	11.76
ทำไร่ ทำสวน	26	38.71	-	-
ค้าขาย	6	9.68	-	-
เผาถ่าน	11	16.13	9	52.95
ทอผ้า	6	9.68	-	-
หาปลา	4	6.45	-	-
อื่นๆ ไม่มี	-	-	6	35.29
รวม	66	100.00	17	100.00

3.2 รายได้ของครอบครัวหลังจากโครงการถนนเข้าหมู่บ้าน

รายได้ของประชากรส่วนใหญ่กระจายอยู่ใน 4 อาชีพคือรับจ้าง ทำไร่ ทำสวน ค้าขาย และเผาถ่าน สืบเนื่องจากข้อมูลขนาดครอบครัวโดยเฉลี่ยมีสมาชิกอยู่ระหว่าง 3- 5 คน และประชากรส่วนใหญ่เป็นเด็ก แม่บ้าน และคนชรา จากการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรถึงจำนวนสมาชิกในครอบครัวที่หารายได้เลี้ยงครอบครัวพบว่าร้อยละ 53.03 มีจำนวน 2 คนที่หารายได้เลี้ยงครอบครัวรองลงมาร้อยละ 28.79 มีจำนวน 1 คนร้อยละ 15.15 มีจำนวน 3 คนและมากกว่า 3 คนจำนวนร้อยละ 3.03

จากการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรถึงระดับรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครอบครัว ผลปรากฏว่าร้อยละ 60.61 มีระดับรายได้เฉลี่ยอยู่ในช่วง 1,001 – 2,000 บาทและ 2,001 – 3,000 บาทต่อเดือน ส่วนร้อยละ 22.72 มีรายได้เฉลี่ยไม่เกิน 1,000 บาทต่อเดือนและร้อยละ 16.67 มีรายได้เฉลี่ยมากกว่า 3,000 บาทต่อเดือน ส่วนคำตอบกลุ่มผู้นำที่สอดคล้องกับกลุ่มประชากรคือร้อยละ 88.24 ประชากรมีระดับรายได้เฉลี่ยอยู่ในช่วง 1,001 – 2,000 บาทและ 2,001 – 3,000 บาทต่อเดือน ส่วนร้อยละ 5.88 ประชากรมีรายได้เฉลี่ยไม่เกิน 1,000 บาทต่อเดือนและร้อยละ 5.88 ประชากรมีรายได้เฉลี่ยมากกว่า 3,000 บาทและเมื่อถามต่อไปว่าหลังจากมีโครงการถนนเข้าหมู่บ้านแล้วรายได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร กลุ่มประชากรร้อยละ 56.06 ตอบว่า “...ลดลงบ้างแต่ขยับได้เยอะไม่รายได้ก็ยังมี อาชีพอื่นก็ไม่มีชื้อยะ ยะอะหยั่งก็บ่เป็น ฮับจ้างอย่างเดียว...” ส่วนร้อยละ 7.58 มีรายได้เพิ่มขึ้น และร้อยละ 36.36 ตอบว่าไม่เปลี่ยนแปลงส่วนคำตอบของกลุ่ม ผู้นำที่สนับสนุนเช่นกันคือ ร้อยละ 70.59 ประชากรมีรายได้ลดลง ส่วนร้อยละ 11.76 ประชากรยังมีรายได้เพิ่มขึ้นและร้อยละ 17.65 ตอบว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลง

ประเด็นที่น่าสังเกตพบคือ เป็นไปได้ว่าการที่รายได้ของประชากรลดน้อยลงสาเหตุอันหนึ่งคือ รายได้จากการทำไม้ลดลงเพราะชุมชนร่วมกันออกข้อห้ามตัดไม้ทำลายป่ามาตั้งแต่ปี 2542 ส่วนประชากรบางคนที่ยังได้เพิ่มขึ้นก็มาจากผลผลิตทางการเกษตรซึ่งในชุมชนมีไม่เกิน 20 ราย

ตารางที่ 18 จำนวนสมาชิกโดยเฉลี่ยที่หารายได้ให้ครอบครัว

จำนวนสมาชิก	กลุ่มประชากร ตอบ	
	จำนวน	ร้อยละ
1 คน	19	28.79
2 คน	35	53.03
3 คน	10	15.15
มากกว่า 3 คน	2	3.03
รวม	66	100.00

ตารางที่ 19 ระดับรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของประชากร

ระดับรายได้เฉลี่ย	กลุ่มประชากร ตอบ		กลุ่มผู้นำ ตอบ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
0 – 1,000 บาท	15	22.72	1	5.88
1,001 - 2,000 บาท	19	28.79	8	47.06
2,001 – 3,000 บาท	21	31.82	7	41.18
มากกว่า 3,000 บาท	11	16.67	1	5.88
รวม	66	100.00	17	100.00

ตารางที่ 20 ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงรายได้

การเปลี่ยนแปลง	กลุ่มประชากร ตอบ		กลุ่มผู้นำ ตอบ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เพิ่มขึ้น	5	7.58	2	11.76
ลดลง	37	56.06	12	70.59
ไม่เปลี่ยนแปลงและไม่ตอบ	24	36.36	3	17.65
รวม	66	100.00	17	100.00

3.3 ค่าใช้จ่ายครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นหลังจากโครงการถนนเข้าหมู่บ้าน

สืบเนื่องมาจากพฤติกรรมการบริโภคเดิมของประชากรที่มีรายได้จากการตัดไม้ทำไม้ เมื่อมีรายได้แน่นอนก็มีความต้องการในสิ่งต่าง ๆ ที่อำนวยความสะดวกสำหรับการดำรงชีวิต และเมื่อรายได้ลดลงอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงอาชีพ ผลที่ตามมาคือ การนำเงินออมออกมาใช้จนหมด ไม่เหลือเก็บออมอย่างเก่า คุณภาพชีวิตก็แย่ลง การบริโภคอาหารก็ไม่ถูกต้องครบถ้วน

จากการสอบถามและสัมภาษณ์กลุ่มประชากรถึงค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นหลังจากโครงการถนนเข้าหมู่บ้านกลุ่มประชากรร้อยละ 46.97 ตอบว่า "...มันก็เพิ่มขึ้น แต่บ่หนักเท่าใด มันก็จะเป็นค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าน้ำมันรถ..." ส่วนร้อยละ 34.85 ตอบว่าไม่มีและไม่เปลี่ยนแปลงและร้อยละ 18.18 ตอบว่ามีเล็กน้อย ทางด้านกลุ่มผู้นำตอบว่าร้อยละ 35.29 ประชากรมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นส่วนร้อยละ 52.95 มีเพิ่มขึ้นบ้างเล็กน้อย และร้อยละ 11.76 ไม่มีและไม่เปลี่ยนแปลง

เหตุผลที่สำคัญที่สนับสนุนข้อมูลดังกล่าวคือ หลังจากมีโครงการถนนเข้าหมู่บ้านแล้วการเดินทางเข้าออกหมู่บ้านโอกาสพบปะผู้คนก็มีมากขึ้น เช่น ติดต่อราชการ ไปโรงพยาบาล ส่งบุตรหลานไปโรงเรียน และพฤติกรรมกรบรโภคที่เปลี่ยนแปลงไป

ตารางที่ 21 ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น

การเปลี่ยนแปลง	กลุ่มประชากร ตอบ		กลุ่มผู้นำ ตอบ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เพิ่มขึ้น	31	46.97	6	35.29
เพิ่มขึ้นบ้าง	12	18.18	9	52.95
ไม่มีและไม่เปลี่ยนแปลง	23	34.85	2	11.76
รวม	66	100.00	17	100.00

3.4 ภาระหนี้สิน

จากการศึกษาข้อมูลภาระหนี้สินของกลุ่มประชากรในพื้นที่หลังจากโครงการถนนเข้าหมู่บ้านแล้วผลการศึกษาพบว่า ประชากรร้อยละ 92.42 ตอบว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลง ส่วนร้อยละ 7.58 มีภาระหนี้สินเพิ่มขึ้นส่วนกลุ่มผู้นำก็ตอบสอดคล้องกันคือ ร้อยละ 82.35 ประชากรไม่มีการเปลี่ยนแปลงในภาระหนี้สินส่วนร้อยละ 17.65 มีการเปลี่ยนแปลงภาระหนี้สินไปในทางที่เพิ่มขึ้น

อย่างไรก็ตามจากการเฝ้าสังเกตของผู้ทำการศึกษาพบว่าการที่ภาระหนี้สินของประชากรไม่ได้มีผลมาจากโครงการถนนเข้าหมู่บ้านอย่างเด่นชัดเป็นเพราะประชากรมีหนี้สินเดิมอยู่ก่อนที่มีโครงการถนนเข้าหมู่บ้าน เป็นการกู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ มาลงทุนประกอบอาชีพทำไร่ ทำสวน และหลังจากมีโครงการถนนเข้าหมู่บ้านแล้วประชากรก็มีแนวโน้มจะหาแหล่งเงินกู้ใหม่เพิ่มขึ้นอีก เช่นจากหน่วยงานพัฒนาชุมชนเพื่อมากระตุ้นสร้างงานสร้างรายได้ ในการประกอบอาชีพทำไร่ ทำสวน เพิ่มขึ้น

ตารางที่ 22 ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงภาระหนี้สิน

การเปลี่ยนแปลง	กลุ่มประชากร ตอบ		กลุ่มผู้นำ ตอบ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เพิ่มขึ้น	5	7.58	3	17.65
ไม่มีและไม่เปลี่ยนแปลง	61	92.42	14	82.35
รวม	66	100.00	17	100.00

การเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะการก่อสร้างทางชนบทที่ผ่านพื้นที่ ที่มีความสำคัญทางด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะบริเวณที่มีป่าไม้และสัตว์ป่าอุดมสมบูรณ์ โดยมีได้คำนึงถึงมาตรการป้องกันและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างเพียงพอ ย่อมก่อให้เกิดผลเสียต่อเนื้อที่ทั้งทางตรงและทางอ้อม ตามมาที่หลังการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากโครงการพัฒนาถนนเข้าหมู่บ้านในประเด็นดังนี้คือ

1. ความเสื่อมโทรมสภาพทางกายภาพของน้ำและดิน

จากการสอบถามและสัมภาษณ์กลุ่มประชากรเกี่ยวกับความเสื่อมโทรมของสภาพทางกายภาพของน้ำ และดินหลังจากมีโครงการถนนเข้าหมู่บ้าน กลุ่มประชากรร้อยละ 25.76 ตอบว่าหลังจากมีถนนเข้าหมู่บ้านถนนหนทางสะดวกสบายขึ้น การพัฒนาแหล่งน้ำกินน้ำใช้ก็ถูกพัฒนาต่อเนื่องให้ดีขึ้นตามลำดับ โดยก่อสร้างระบบประปาหมู่บ้านขึ้นใช้จากเมื่อก่อนเคยใช้แต่น้ำฝน น้ำบ่อเท่านั้น และโดยเฉพาะในฤดูแล้งบางครั้งจำเป็นต้องขอน้ำจากอำเภอมาช่วยในหมู่บ้าน แต่กลุ่มประชากรร้อยละ 39.39 ตอบว่าสภาพความชุ่มชื้นของน้ำในป่าเหือดแห้งลงไปมาก เป็นเพราะมีการลักลอบตัดไม้ทำลายป่ากันมาก โดยเฉพาะกลางคืนเพื่อนบ้านข้างเคียงก็เข้าออกตามถนนได้สะดวก ต้นไม้ใหญ่ดูดซับน้ำปกคลุมผิวดินก็ไม่มี เหลือแต่ต้นไม้เล็ก ๆ ห้วย หนอง บึง ก็แห้งตามไปด้วย กุ้ง หอย ปู ปลา ที่เคยมีก็หมดไป สัตว์ป่าก็ออกมาหากินน้ำ ทำให้เสี่ยงต่อการถูกล่ามากขึ้น ส่วนร้อยละ 34.85 ตอบว่าไม่มีผลและไม่เปลี่ยนแปลง ส่วนของกลุ่มผู้นำก็ตอบ สอดคล้องกันคือ ร้อยละ 23.53 ตอบว่าแหล่งน้ำกินน้ำใช้ดีขึ้นจากระบบประปาหมู่บ้าน แต่ร้อยละ 35.29 ตอบว่าสภาพความชุ่มชื้นของน้ำในป่าละเมาะแห้งแล้งไปเยอะ สาเหตุเพราะชาวบ้านยังหากินกับป่าไม้อยู่แต่ก็เป็นส่วนน้อย ถึงแม้ออกข้อห้ามตัดไม้ทำลายป่าไปแล้วลำพังชาวบ้านในชุมชนทำความเสียหายไม่เท่าไรเดี๋ยวนี้หนทางสะดวกเพื่อนบ้านข้างเคียงก็เข้ามาลักลอบตัดไม้ในตอนกลางคืน ได้ง่ายขึ้น และร้อยละ 41.18 ตอบว่าไม่มีผลและไม่เปลี่ยนแปลง

สภาพทางกายภาพของดินโดยทั่วไปแล้วมีคุณภาพปานกลาง บางแห่งเป็นดินลูกรัง หิน กรวด เนื่องจากสภาพภูมิประเทศเป็นแก่งหิน โขดหิน บางแห่งเป็นลักษณะหน้าดินถูกชะล้าง แต่ปัญหาสำหรับดินคือเรื่องน้ำไม่เพียงพอ เพราะพื้นที่เพาะปลูกส่วนใหญ่อยู่ห่างจากที่พักอาศัยประมาณ 1 กิโลเมตร และอยู่ในบริเวณป่าละเมาะ ซึ่งยังต้องอาศัยน้ำฝนและความชุ่มชื้นของป่าเป็นหลัก ส่วนพื้นที่ที่อยู่ติดน้ำยมก็ใช้น้ำยมเพาะปลูก หลัจากมีดินนเข้าหมู่บ้านแล้วชาวบ้านก็บุกรุกทำลายป่าเพื่อจับจองหาพื้นที่ทำกินมากขึ้น

จากการสอบถามและสัมภาษณ์กลุ่มประชากรพบว่า ร้อยละ 28.79 ตอบว่าสภาพดินดีขึ้น สิ่งที่เกิดจากการศึกษาก็คือ เป็นไปได้ว่าชาวบ้านเดินทางไปพื้นที่เพาะปลูกได้สะดวกสบายขึ้น จึงมีเวลาดูแลและเอาใจใส่มากขึ้น แต่ร้อยละ 30.30 ตอบว่าแย่ลง เป็นเพราะหน้าดินถูกชะล้าง สาเหตุจากไม่มีต้นไม้ใหญ่คอยดูดซับน้ำ พืชคลุมดินก็มีน้อย และร้อยละ 40.91 ตอบว่าไม่มีผลและไม่เปลี่ยนแปลง ส่วนคำตอบกลุ่มผู้นำก็สอดคล้องกันคือ ร้อยละ 29.41 ตอบว่าสภาพดินดีขึ้น ส่วนร้อยละ 17.65 ตอบว่าแย่ลง และร้อยละ 52.94 ตอบว่าไม่มีผลและไม่เปลี่ยนแปลง

ตารางที่ 23 ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงกายภาพของน้ำ

การเปลี่ยนแปลง	กลุ่มประชากร ตอบ		กลุ่มผู้นำ ตอบ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ดีขึ้น	17	25.76	4	23.53
แย่ลง	26	39.39	6	35.29
ไม่มีผลและไม่เปลี่ยนแปลง	23	34.85	7	41.18
รวม	66	100.00	17	100.00

ตารางที่ 24 ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงกายภาพของดิน

การเปลี่ยนแปลง	กลุ่มประชากร ตอบ		กลุ่มผู้นำ ตอบ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ดีขึ้น	19	28.79	5	29.41
แย่ลง	20	30.30	3	17.65
ไม่มีผลและไม่เปลี่ยนแปลง	27	40.91	9	52.94
รวม	66	100.00	17	100.00

2. ความเสื่อมโทรมของสภาพทางชีวภาพของพืชคลุมดินและป่าไม้

จากการสอบถามและสัมภาษณ์กลุ่มประชากรเกี่ยวกับความเสื่อมโทรมของสภาพทางชีวภาพของพืชคลุมดินและป่าไม้ หลังจากมีโครงการถนนเข้าหมู่บ้าน กลุ่มประชากรร้อยละ 31.82 ตอบว่าพืชคลุมดินลดลง สาเหตุเนื่องมาจากความชุ่มชื้นของดินลดลงไม่มีต้นไม้ใหญ่ดูดซับน้ำไว้เหมือนแต่ก่อน ลำห้วย หนอง บึง ก็เหือดแห้ง กุ้ง หอย ปู ปลา ก็หายากขึ้นและร้อยละ 68.18 ตอบว่าไม่มีผลและไม่เปลี่ยนแปลงยังมีความอุดมสมบูรณ์อยู่ เห็ด หน่อไม้ ยังหากินได้เรื่อย ๆ ส่วนผักพื้นเมืองอื่น ๆ เช่น ผักกูด ผักหวาน ผักสาป ค่อนข้างหายากขึ้น ส่วนคำตอบของกลุ่มผู้นำก็สอดคล้องกันคือร้อยละ 35.29 ตอบว่าพืชคลุมดินลดลง ชาวบ้านมากขึ้นและหาของป่าเยอะขึ้น เพื่อนบ้านข้างเคียงก็เข้ามาหากินของป่าง่ายขึ้น เนื่องจากการเดินทางเข้าหมู่บ้านสะดวกกว่าแต่ก่อนมาก ซึ่งเทียบกับก่อนมีถนนเข้าหมู่บ้านเพื่อนบ้านไม่เข้ามาเท่าไรเพราะเดินทางลำบากและร้อยละ 64.71 ตอบว่าไม่มีผลและไม่เปลี่ยนแปลง ไม่มีผลกระทบต่อการทำมาหากินของประชากรเท่าใดนักยังพอหาของป่ากินได้อยู่

สิ่งที่พบจากการสังเกตคือเพื่อนบ้านไม่เพียงแต่เอาของป่าเท่านั้นยังทำลายคันทิ้งทำให้ไม่มีผลให้กินต่อไปอีกและบางครั้งก็ล่าสัตว์ป่าโดยอาวุธที่ทันสมัยอีกด้วย

สำหรับสภาพทางชีวภาพของป่าไม้จากการสอบถามและสัมภาษณ์กลุ่มประชากร หลังจากมีโครงการถนนเข้าหมู่บ้านแล้วสภาพป่าไม้เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร กลุ่มประชากรร้อยละ 43.94 ตอบว่า "...ป่าไม้ลดลงกว่าแต่ก่อนชัดเจน ห้ามตัดแล้วก็ยังตัดอยู่ เมื่อคืนจางมาเอาผอบ่อหัวถึง..." จนปัจจุบันถึงแม้จะออกข้อห้ามตัดไม้ทำลายป่าแล้ว ความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ยังต้องใช้เวลานานกว่าที่จะฟื้นคืนสู่สภาพเดิม นอกจากนี้ชาวบ้านข้างเคียงก็เข้ามาลักลอบตัดไม้มากยิ่งขึ้นเพราะสามารถเดินทางเข้าออกได้สะดวกกว่าแต่ก่อนมาก ส่วนร้อยละ 56.06 ตอบว่าไม่มีผลและไม่เปลี่ยนแปลงความอุดมสมบูรณ์ยังมีอยู่ ส่วนคำตอบของกลุ่มผู้นำสอดคล้องเช่นกัน คือร้อยละ 82.35 ตอบว่าป่าไม้ลดลงมากเพราะชาวบ้านลักลอบตัดไม้ทำลายป่ากันมากและยังเผาถ่านขายอีก และร้อยละ 17.65 ตอบว่าไม่มีผลและไม่เปลี่ยนแปลง

ประเด็นที่น่าสังเกตจากการศึกษาพบว่า ความอุดมสมบูรณ์ของพืชคลุมดินลดลงไม่มากแสดงว่าพืชพันธุ์พื้นเมืองในป่ายังพอหากินได้ ส่วนความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ลดลงมากถึงแม้จะออกข้อห้ามตัดไม้ทำลายป่าแล้วก็ตามก็ยังมีอาชีพเผาถ่านเป็นอาชีพรองที่หารายได้เสริมเลี้ยงครอบครัว

ตารางที่ 25 ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงชีวภาพของพืชคลุมดิน

การเปลี่ยนแปลง	กลุ่มประชากร ตอบ		กลุ่มผู้นำ ตอบ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เพิ่มขึ้น	-	-	-	-
ลดลง	21	31.82	6	35.29
ไม่มีผลและไม่เปลี่ยนแปลง	45	68.18	11	64.71
รวม	66	100.00	17	100.00

ตารางที่ 26 ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงชีวภาพของป่าไม้

การเปลี่ยนแปลง	กลุ่มประชากร ตอบ		กลุ่มผู้นำ ตอบ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เพิ่มขึ้น	-	-	-	-
ลดลง	29	43.94	14	82.35
ไม่มีผลและไม่เปลี่ยนแปลง	37	56.06	3	17.65
รวม	66	100.00	17	100.00

ข้อมูลเจ้าหน้าที่ส่วนงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ศึกษา

ข้อมูลกลุ่มเป้าหมายในส่วนนี้เป็นข้อมูลในภาพรวมของการพัฒนาชนบทที่แต่ละส่วนงานที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน ตามความชำนาญแตกต่างกันไปในรูปของคณะทำงาน สนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับหมู่บ้าน ซึ่งจะขยายผลต่อเนื่องออกไปจนถึงระดับประเทศ

การเก็บข้อมูลได้เก็บข้อมูลในระยะสุดท้าย โดยการนำข้อมูลส่วนหนึ่งที่ปรากฏชัดเจน มากำหนดคำถามในการสัมภาษณ์ เพื่อได้ข้อมูลตามที่ต้องการศึกษาและตอบปัญหาตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา จากการศึกษาจึงขอเสนอผลการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและสิ่งแวดล้อม จากโครงการถนนชนบท จำนวน 3 ประเด็นดังต่อไปนี้

1. ความคิดเห็นและทัศนคติที่มีต่อการดำเนินโครงการ

จากการสนทนาและสัมภาษณ์ เจ้าหน้าที่ส่วนงานที่เกี่ยวข้องในแง่ความคิดเห็นและทัศนคติ ที่มีต่อโครงการถนนชนบทนั้นเป็นไปตามความต้องการของหมู่บ้านมากที่สุดเพราะสภาพภูมิประเทศของหมู่บ้านไม่สามารถเชื่อมติดต่อกับหมู่บ้านอื่น ๆ ได้ เส้นทางรถยนต์ก็เป็นถนนลูกรัง

คับแคบขรุขระการเดินทางลำบากมาก มีแต่ทางรถไฟเท่านั้น ที่ใช้สัญจรเข้าออกแต่ก็มีวันละ 1 เที่ยวเท่านั้นเวลาเจ็บป่วยก็ลำบากหารถเข้าเมืองก็ยากเพราะทางไม่ดีไม่มีใครไปส่ง พืชผลทางการเกษตรออกสู่ตลาดก็ไปได้ยากลำบาก ถ้ารอให้พ่อค้ามารับซื้อพืชผลก็เน่าเสียคุณภาพต่ำขายราคาไม่ดี และพ่อค้ามักต่อรองราคางานต้องขายถูกในที่สุด การติดต่อพบปะผู้คนภายนอกและการรับรู้สถานการณ์ต่าง ๆ ในชุมชนข้างเคียงก็ล่าช้า และที่สำคัญโครงการพัฒนาอื่น ๆ ก็ไม่อยากจะเข้ามาพัฒนาโดยอ้างว่าการเดินทางลำบากเกรงว่าเป็นอุปสรรคต่อการทำงานใช้เวลามากและงบประมาณสูงไม่คุ้มทุน ประการสุดท้ายก็มีความหวังว่าจะถึงนักท่องเที่ยวนำให้กลับมาเที่ยวแก่งหลวงอีกครั้งหนึ่งเพื่อเป็นการฟื้นฟูการท่องเที่ยวที่เสียหายไป

กล่าวโดยสรุปคือ ความคิดเห็นและทัศนคติที่มีต่อการดำเนินโครงการเป็นไปในแง่ดีมีประโยชน์ในภาพรวมของหมู่บ้าน อย่างน้อยก็เป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี

2. ผลเสียและผลประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการทางด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม

เคยเป็นที่ปรากฏว่าโครงการพัฒนาของรัฐบางโครงการและในบางท้องถิ่นไม่ประสบผลสำเร็จเต็มที่ตามเป้าหมายของโครงการเนื่องจากว่าประชากรในท้องถิ่นนั้นไม่มีความพร้อมที่จะรับหรือเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งอาจจะเนื่องมาจากประชากรในท้องถิ่นนั้นไม่สนใจ หรือเจ้าหน้าที่ของโครงการไม่สามารถเข้าถึงประชากรในกลุ่มเป้าหมายได้ ขาดความเข้าใจซึ่งกันและกันอย่างแท้จริงเป็นการพัฒนาที่ละเลยความสำคัญของวัฒนธรรมชุมชนทำให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมทางสังคมและสิ่งแวดล้อมตามมา จากการสนทนาและสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ส่วนงานที่เกี่ยวข้องในแง่ผลเสียและผลประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการทางด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม สามารถสรุปเป็นภาพรวมได้ดังนี้

2.1 การแสดงความคิดเห็นในแง่ผลเสียทางโครงการนั้น เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่เห็นพ้องต้องกันว่าเป็นการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจากภายนอก ทำให้วิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะการทำให้เป็นสมัยใหม่มีพฤติกรรมบริโภคนิยมยึดวัตถุหรือเงินเป็นเกณฑ์วัดคุณค่าของคนผลที่ตามมาคือค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นเกิดเป็นภาระหนี้สินต่อไป และในทางสิ่งแวดล้อม การตัดถนนมีการทำลายภูเขา ป่าไม้ตามสองข้างทาง ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารและยังทำให้ราษฎรบุกรุกป่าเพื่อจับจองที่ดินทำกิน

2.2 ส่วนผลดีนั้น เจ้าหน้าที่ให้ข้อมูลสอดคล้องกันว่า การคมนาคมติดต่อสื่อสารกับภายนอกได้สะดวกสบายยิ่งขึ้นและยังเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวอีกด้วย การรับรู้ข่าวสารติดต่อประสานงานกับหน่วยงานอื่นดีขึ้น สุขภาพอนามัยดีขึ้น มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเยาวชนมีโอกาสได้รับการศึกษาสูงขึ้น สวัสดิภาพของเด็กและคนชราดีขึ้น

3. การคาดการณ์แนวโน้มการใช้ถนนในอนาคตและแนวทางแก้ไข

การคาดการณ์แนวโน้มการใช้ถนนในอนาคตนั้น เจ้าหน้าที่ส่วนงานได้เสนอความคิดเห็นทั้งในด้านผลดีและผลเสียของการใช้ถนนต่อไปดังนี้คือ

3.1 ผลดี คือสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ เพื่อนำรายได้สู่ท้องถิ่นเมื่อมีการคมนาคมสะดวกโอกาสที่หน่วยงานต่าง ๆ จะเข้ามาพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของลูกหลานสืบต่อไป

3.2 ผลเสีย คือ หลังจากโครงการเข้ามาแล้ว การรับวัฒนธรรมแปลก ๆ จากภายนอกนับวันจะแพร่กระจายมากขึ้น ค่านิยมสมัยใหม่มีมากขึ้น ปัญหาเสพติดแพร่ระบาด ความร่วมมือในกิจกรรมของชุมชนลดน้อยลง ความผูกพันในครอบครัวห่างเหินกันไป ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป การเคารพผู้อาวุโสก็ลดน้อยลง

3.3 แนวทางการแก้ไขนั้นเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ มุ่งประเด็นที่การตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้มากขึ้น ทั้งองค์กรท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐและเอกชนรวมทั้งปลูกจิตสำนึกและความตระหนักแก่ราษฎรในการรู้ถึงคุณค่าของทรัพยากรที่สมควรแก่การอนุรักษ์ต่อไป